

ULUSLARARASI HUKUKUN ETKİSİZLİĞİNE KARŞI İDEALİST BİR ÇÖZÜM ARAYIŞI: BERTRAND RUSSELL'İN “DÜNYA FEDERAL DEVLETLERİ” DÜŞÜNCESİ

SEEKING FOR AN IDEALIST SOLUTION AGAINST
THE INEFFECTIVENESS OF INTERNATIONAL LAW:
BERTRAND RUSSELL'S THOUGHT OF THE "WORLD FEDERAL STATES"

Hande Scher DEMİR*

Makale Bilgi

Gönderi: 30/04/2021
Kabul : 31/08/2021

Anahtar Kelimeler

Bertrand Russell,
Uluslararası Hukuk,
Federalizm,
İdealizm,
Uluslarüstücülük.

Article Info

Received: 30/04/2021
Accepted: 31/08/2021

Keywords

Bertrand Russell,
International Law,
Federalism,
Idealism,
Supranationalism.

Özet

<https://doi.org/10.21492/inuhfd.930285>

Bertrand Russell, 1917 ve 1921 yıllarında yazdığı kitaplarda, uluslararası düzeyde eşitsizliği, şiddeti ve uluslararası hukukun etkisizliğini ortadan kaldırmak için öneriler sunmuş; işaret ettiği sorunlara, idealist çözümler aramıştır. Russell'a göre, dünya coğrafyasına eşit dağılmamış hammadde ve kaynakların, uluslararası düzeyde eşitsizlik ve şiddet yaratmadan, devletlerin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ancak uluslar üstü organizasyonlar tarafından sağlanabilir. Devletler, ortak savunma ve kaynak politikaları geliştirmek üzere, egemenliklerini uluslar üstü organizasyona devretmeli; böylece dünya, kendine yetecek bloklara ayrılmalı; bloklar, diğeri için tehdit yaratmayacak güç ve dengede olmalıdır. Böylece çatışmaların ekonomik nedenleri ortadan kalkacak, uluslararası ilişkilere/hukuka duyulan ihtiyaç son bulacaktır. Anılan tezin günümüz anayasa hukuku paradigmasındaki karşılığının, ortak kaynak ve savunma konularında yasama ve yürütme egemenlik yetkilerinin güvenceli bir sistemle devredildiği “federal devlet” yapılanması olduğu ifade edilebilir. Çalışmada Russell'ın, dünyanın Amerika, Asya, Avrupa olmak üzere üç büyük bloka ayrılacağı öngörüsü incelenmiş; günümüzde NAFTA, USMCA, FTAA, AB, ŞİÖ, ASEAN gibi birliklerden oluşan blokların güç ve kaynak dengesinde oynadıkları rol üzerinde durulmuştur. Russell'ın tezlerinin organik ve fonksiyonel yönlerden günümüzde bulunduğu karşılığın, uluslararası hukukun etkisizliğini ortadan kaldırmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Abstract

Bertrand Russell, in the books he wrote in 1917 and 1921, made suggestions to eliminate international inequality, violence and the ineffectiveness of international law; sought solutions to the problems he pointed out, with an idealistic approach. According to Russell, the uneven distribution of raw materials and resources in the world geography can only be provided by supranational organizations to meet the needs of states without creating inequality and violence at the international level. States should transfer their sovereignty to the supranational organization by harmonizing their legislation and practices in order to develop common defense and resource policies; so the world must be divided into self-sufficient blocks; these blocks must be in strength and balance that will not pose a threat to one another; thus, the economic reasons of the conflicts will disappear and the need for international relations and international law will come to an end. It can be stated that the counterpart of the aforementioned thesis in today's constitutional law paradigm is the “federal state” structuring in which the legislative and executive sovereign powers in common resources and defense are transferred with a secure system. In the study, Russell's thesis that the world will be divided into three big blocks as America, Asia and Europe was examined; today, the role played by the blocks, which are composed of unions such as the NAFTA, USMCA, FTAA, EU and SCO, ASEAN in the balance of power and resources is emphasized. In the final analysis, it was concluded that the organic and functional responses of Russell's theses today are not sufficient to eliminate the ineffectiveness of international law.

 Bu eser [Creative Commons Atf 4.0 Uluslararası Lisansı](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) ile lisanslanmıştır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Hukuku Anabilim Dalı.

EXTENDED SUMMARY

Introduction and Research Purpose: In his "Political Ideals" written in 1917 and "The Prospects of Industrial Civilization" written in 1920, Bertrand Russell puts forward the ideal of a supranational order that will eliminate the causes of violence and inequality at the international level. According to Russell, the way to resolve international disputes arising from the need for raw materials and resources without causing conflict, war and inequality, and thus to end the silence and ineffectiveness of international law, is to divide the world into equal and closed blocks, each of which is self-sufficient in terms of raw materials, resources and defense, covering large geographical areas. Based on Russell's aforementioned theses, this article seeks answers to the following questions:

What is the equivalent of Russell's "world blocks" thesis in the constitutional law paradigm?

To what extent does the development of today's international organizations in organic and functional aspects coincide with Russell's predictions?

Have international organizations that advocate "idealism" today have produced a convincing and meaningful idealism?

Is it a mistake for Russell to attribute the cause of inequality, conflict and wars at the international level to the sharing of raw materials and resources?

In the system created by the current modernist paradigm and the institutions and rules based on it, have the response of Russell's theses been able to eliminate the ineffectiveness of international law?

What are the empirical data that reveal the silent attitude of international law practitioners towards the powerful and their ineffective attitude towards 'those who do not enter the circle of protection'?

Literature Review: In this article, it was pointed out that in addition to the "Political Ideals" written by Russell in 1917 and "The Prospects of Industrial Civilization" written in 1920, he continued to defend his thesis by including his later articles and works. Since Russell's theses, an idealist thinker, cannot be considered independent of the political, geographical and intellectual atmosphere in which he was born; It is difficult to interpret Russell's theses without mentioning and understanding World War I, idealist theory, and moreover, realist theory. The subject of the article is so intertwined with the mentioned theories that; It is not possible to limit the article to the paradigm of law. For this reason, this article also includes the literature on theories of idealism and realism, which are among the theories of international relations; Russell's theses were interpreted with an idealist perspective, passed through the realism filter; the data revealing the organic and functional existence of international organizations were examined; international judicial decisions that dealt with the issue were analyzed. In this way, it was aimed to contribute to the literature by examining Russell's theses with a holistic approach in terms of international law, international relations, constitutional law theory and practice of international judicial decisions.

Methodology and Findings: In this article, Russell's views are set forth; Russell's views and international relations theories have been interpreted with the screening and evaluation method; empirical data showing the organic and functional existence of international organizations are included; International judicial decisions that dealt with the issue were analyzed by deductive method.

Conclusions, Limitations and Recommendation: According to Russell, the way to resolve international disputes without causing conflict, war and inequality is to divide the world into identical blocks that cover large geographical areas, each self-sufficient in terms of raw materials, resources and defense. It can be said that today's organic and functional developments at the international level are mostly in line with Russell's predictions. There have been developments towards the establishment of blocks in the world, and cooperation between states has strengthened on issues such as joint use of raw materials and resources, common defense policies, customs unions and free trade zones. However, the result achieved was not enough to fulfill the ideal of peace and equality Russell hoped for.

Russell was wrong by attributing the cause of inequality, conflict, and wars only to the allocation of raw materials and resources. Nor is nationalism or racism enough to explain the wars that took place after the Second World War. Access to raw materials and resources is not the only reason for the deaths of Bosnians in Srebrenica, Azerbaijanis in Khojaly, the Iraqi people in the Second Gulf War, and the Uighur Turks in China and international terror. In addition to factors such as nationalism, the need for raw materials and resources, the element of "religion", albeit implicit, appears as a determining factor in the ineffectiveness of international law, inequality and violence. Keeping aside the idea that Bertrand Russell's solution proposals will end wars, it can be stated that essentially the behind-the-scenes dimensions of wars are too deep to be explained by reducing to the problem arising from sharing; in addition to these, thinking that the proposed federal state structuring can be a solution can be seen as an "optimistic" approach.

Despite the international organizations and human rights treaties established, the populism of the human will governing states, their understanding of power and sovereignty, national interests, religious approaches, global capital; it continued to produce genocide, violence and inequality. The silent attitude of the international law practitioners against the strong and their ineffective attitude towards the "who are not in the circle of protection" continues. Today, the modernist paradigm, practices and the system created by the institutions, rules and principles based on this have not been able to produce a convincing and meaningful idealism.

I. GİRİŞ

1917’de yazdığı “*Siyasal İdealler*”¹ ve 1920’de yazdığı “*Endüstri Toplumu’nun Geleceği*”² kitaplarında Bertrand Russell, uluslararası şiddet ve eşitsizliğin nedenlerini tartışmış; I. Dünya Savaşı’nın ekonomik ve siyasi sebep-sonuçları ile II. Dünya Savaşı’yla değişen güç dengelerini büyük ölçüde öngörmüştür³. Russell’in anılan kitapları yazdığı yılların, “*idealizm teorisinin*” ve uluslararası ilişkiler “*disiplinin*” ortaya çıktığı yıllar olduğunu belirtmek gerekir. I. Dünya Savaşı’nın trajik sonuçları karşısında, savaşların nedenleri, olası savaşların nasıl önleneceği, barışçıl bir dünya için ne yapılabileceği konusundaki çalışmalar idealizm teorisi içinde yer bulmuştur⁴; Russell’in çalışmaları, bu neviden bir çabanın ürünüdür.

Russell’in tezleri şöyledir:

- İklim, coğrafi şartlar ve sair unsurlar, farklı bölgelerde farklı hammadde, kaynak zenginlikleri ortaya çıkartır.
- Kaynakları elinde bulunduran devletler, bunlara ihtiyaç duyan güçlü devletlerin tehdidi altındadır.
- Devletler arasında kaynak, savunma dengeleri eşitlenmedikçe, savaş kaçınılmazdır.
- Ulusçuluk ve dış egemenlik zayıflayarak uluslar üstü birlikler kurulmalı; birlikler, kaynakların yönetimi ve paylaşımı fonksiyonunu yerine getirmeli, ortak savunma politikası yürütmelidir.
- Birlikler, kaynak ve savunma gücü bakımından birbirlerine denk bloklar/kutuplar oluşturmalıdır.
- Böylece ihtiyaçlar bloklar içinde giderilecek, çatışmaların ekonomik nedenleri ortadan kalkacak, devletler arası ilişkilere, dış güvenliğe, uluslararası hukuka duyulan ihtiyaç son bulacaktır.

Gerçekten de devletler, birbirleriyle ilişki, bağlılık, bağımlılık içindedir. Uluslararası hukuk varlığını, devletlerin birbirine olan ihtiyacına borçludur⁵. Bu bağlılık, devletlerin dış egemenliklerini kendi rızalarıyla sınırlamalarına, organizasyonlar kurarak kendilerini anlaşmalarla bağlamalarına sebep olur. Uluslararası anlaşmalar akdederek uzlaşan devletler, ulusal çıkarlarından, egemenliklerinden verdikleri -siyasal, ekonomik, coğrafi, hukuki- ödünler karşılığında, yeni ödünlere elde ederler; uluslararası ilişkiler, karşılıklı çıkarlar, ödünler dengesi üzerine kurulmuştur⁶.

İhtiyaçları, menfaatleri karşılamanın diğer bir yolu savaştır. Genellikle güçlü devlet lehine seyreden savaş sürecinde, uluslararası hukuk, güçlüyü bağlamayan, güçlüyü koruyan, güçlü lehine sessiz kalan bir fonksiyon yürütebilir.

Russell’a göre, uluslararası uyuşmazlıkları, çatışma, savaş, eşitsizliklere yol açmadan çözümlenmesi yolu, dünyanın, her biri kaynak, savunma bakımından kendine yetecek, büyük coğrafi alanları kapsayacak birbirine denk bloklara ayrılmasıdır. Anılan blokları kuran devletler, belirli konularda egemenliklerini devretmelidir.

Egemenlik devri, anayasal düzlemde uygulama bulabileceğinden; Russell’in tezlerinin anayasa hukuku paradigmasındaki karşılığının federal devlet yapılanması olduğu söylenebilir.

Federal devletler, birden fazla devletin iç işlerinde bağımsızlıklarını korumak, dış işlerinde federal devlete bağlı hareket etmek üzere, sert anayasayla birleşmeleriyle kurulur. Federal devlette, federal ve federe devletler arasında yasama yürütme yargı yetkileri, anayasayla, güvenceli bir sistemle paylaşılır. Anayasanın değiştirilmesine federe devletler katılır, yetki

¹ RUSSELL, Bertrand: *Siyasal İdealler*, 1. Bası, (Çev. HARMANCI, Mehmet), Say Yayınları, İstanbul Aralık 1996.

² RUSSELL, Bertrand/RUSSELL, Dora: *Endüstri Toplumu’nun Geleceği*, 1. Bası, (Çev. ÖLÇER, Melih), Bilgi Yayınevi, Ankara Mayıs 1979.

³ Bertrand Russell, tezlerini savunmayı son çalışmalarında da sürdürmüştür, dengeli bir dünya için üç unsurun sağlanması gerektiğini vurgulamıştır: Silahlı kuvvet tekeline sahip dünya hükümeti, dünyanın farklı yerlerinde yaşam standartları açısından ortalama eşitlik, sabit veya çok yavaş artan nüfus. RUSSELL, Bertrand: “Bertrand Russell on Essentials for a Stable World”, *Population and Development Review*, 18(3), September 1992, p.551-552, https://www.jstor.org/stable/1973658?seq=1#metadata_info_tab_contents (Erişim Tarihi: 20.01.2021)

⁴ GÖZEN, Ramazan (Derleyen): *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 2. Bası, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.37.

⁵ ÖZMAN, M. Aydoğan: “Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller”, *AÜHFD*, 21(1), 1964, s.76, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/632383> (Erişim Tarihi: 15.12.2020)

⁶ GÜNUĞUR, Haluk: “Avrupa Birliği Hukukunun Uluslarüstü (Supranasyonal) Niteliği”, *ATAUM Yayınları*, 30 Yıl Armağanı, Ankara 2018, s.105, <http://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/209/2018/12/Gunugur-30.-Yil-Armagani.pdf> (Erişim Tarihi: 25.07.2021)

uyuşmazlıkları için yargısal çözüm yoluna gidilir⁷.

Federal devlet yapılanması, Russell'ın teziyle harmanlandığında çıkan sonuç şudur: Dünya federal devletlerini -bloklarını- kuracak devletler, hammadde, kaynak, savunma konularında yasama, yürütme egemenlik yetkilerini federal devlete devrederek birleşmelidir.

Bu makalede, Russell'ın ulusçuluk, ulusal çıkarların çatışması, uluslar üstü düzeye geçiş, hammadde kaynak savunma konularında devletlerin oluşturacağı bloklara dair tezleri incelenecek; günümüzdeki uluslararası örgütlerden hareketle Russell'ın öngörüsünün isabetli yönlerine işaret edilecektir. Bunun yanında, idealist bir düşünür olan Russell'ın tezleri, içinde doğduğu siyasi, coğrafi, entelektüel atmosferden bağımsız düşünülemez; I. Dünya Savaşı'nı, idealist teoriyi, dahası realist teoriyi anlamadan ve anlamadan Russell'ın tezleri yorumlanamaz. Makalenin konusu, anılan teorilerle öyle iç içedir ki, makaleyi hukuk paradigmasıyla sınırlamak mümkün değildir. Bu sebeple uluslararası hukukun etkisizliğine karşı çözüm önerisi niteliğindeki Russell'ın tezleri, idealist perspektifle yorumlanmış, realizm süzgecinden geçirilmiş, uluslararası organizasyonların organik ve fonksiyonel varlığına yönelik ampirik verilere yer verilmiş, konuyla temas eden uluslararası yargı kararları tümünden gelim metoduyla tahlil edilmiştir.

II. İDEALİST VE REALİST TEORİ

Russell, işaret ettiği sorunlara, idealist çözümler üretmiştir. İdealizm, ontolojik olarak insan doğasının iyi, bireysel ve toplumsal gelişimin, ilerlemenin mümkün olduğu kabulünden hareketle, insanlığın ortak çıkarlarını uzlaştıran, sorunları iş ve akıl birliğiyle çözen uluslararası düzen, işleyiş, ilke, kural, iddia, model, düşünceler üretir⁸. İdealist teori I. Dünya Savaşı'yla doğmuş; idealistler, savaşın içinde bulunduğu uluslararası sistemi dönüştürerek barışçıl bir düzen kuracak araçlar, süreçler geliştirmeye çalışmıştır. İdealistlere göre, uluslararası jeopolitik ve jeoekonomik rekabet, menfaat dengesini yönetme yetkisine sahip uluslararası örgütler olsaydı, I. Dünya Savaşı önlenebilirdi⁹. Russell'ın aşağıda incelenecek düşünceleri tam da böyle bir düşünce örgüsüne sahiptir.

İdealizm teorisini inşa eden çalışmalar, uluslararası ilişkiler disiplini doğurmuş; ardından realist teori, disiplini geliştirmiştir¹⁰. Realizme göre, idealizm “ütopyacı”dır. Realizm, idealizmi hukukun, ahlakın rolünü abartmakla, gücün uluslararası ilişkilerde oynadığı rolü hafife almakla suçlar; idealist önermelerin, uluslararası ilişkilerin gerçeklerine -çıkarmaz, güç, anarşi vb.- uymadığını, dolayısıyla uygulanamaz olduğunu ileri sürer¹¹.

Realistleri, aynı teori geleneğinin parçası yapan şey, uluslararası ilişkilere dair sordukları beş sorunun *aynı*, verdikleri cevapların *benzer* olmasıdır:

• Uluslararası ilişkilerin tabiatı nedir? *Kuvvet ve mücadeledir*. Realistlerden kimi insan doğasına, kimi iç politikaya, kimi uluslararası sistemin yapısına dayandırsa da; tamamı uluslararası ilişkilerin tabiatında kuvvet ve mücadele olduğunu kabul eder.

• Uluslararası ilişkilerin cereyan ettiği ortamın başlıca özelliği nedir? *Anarşidir*. Egemen devletler üzerinde merkezi bir iktidarın bulunmadığı *anarşi* ortamında, devletler, başının çaresine bakmalıdır.

• Uluslararası ilişkilerin temel aktörü kimdir? *Devletlerdir*. Uluslararası ilişkiler, devletler arası ilişkilerle şekilleneceğinden, bu ilişkiye *güçlü* olan yön verecektir.

• Uluslararası ilişkilerin temel aktörünün başlıca amacı nedir? *Hayatta kalmaktır*. Anarşi ortamında devletler, varlıklarını sürdürmek için askeri imkanlarını arttırmalıdır.

• Uluslararası ilişkilerin temel aktörünün amacına ulaşmak için kullandığı başlıca araç nedir? *Güçtür*.¹²

Realizmin ortaya koyduğu olgular bilinen gerçeklerdir; insanlar rekabetçi olabilir; egemen devletler arasında güç, menfaat çatışmaları olabilir; silahlanma, saldırganlık, anarşi, savaş

⁷ KESKİNSOY, Ömer: Anayasa ve Türk Anayasa Hukuku, 5. Bası, Monopol Yayınları, Ankara 2020, s.41.

⁸ GÖZEN, s.80-81.

⁹ Devletler, çalışmaları çözebilecek kurumsal imkanlara sahip olursa savaşmayı tercih etmezler. GÖZEN, s.85-86.

¹⁰ GÖZEN, s.74.

¹¹ GÖZEN, s.83.

¹² ERSOY, Eyüp: “Realizm”, (Derleyen) GÖZEN, Ramazan: Uluslararası İlişkiler Teorileri, 2. Bası, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.166-171.

gerçekdir. İdealizm bunları kabul eder; ancak realist kısır döngüyü¹³ yararsız bulur. İdealizmin, realizmden ayrıldığı nokta, anılan olguları dönüştürebilecek, organik fonksiyonel yönlerden ideal bir uluslararası bir sistemin kurulabileceği inancıdır¹⁴.

Egemen aktörler olan devletlerin, ulusal menfaatleri yönünde hareket etme eğilimini kontrol etmek isteyen idealizm, bunun, uluslararası mekanizmalar tarafından sağlanacağını savunur. Uluslararası rejim, egemen devletlerin rıza çemberi içinde de olsa, devletleri sınırlar, koordine eder, denetler, izler, müeyyidelendirir¹⁵. Devletlerin iç idari ilişkilerinde hukukun üstünlüğü nasıl faydalıysa; aynı sav uluslararası düzeyde de geçerlidir¹⁶; hukuka dayalı sistem, orman kanunlarından iyidir¹⁷. Anarşi ortamında istikrarlı, kurumsal, hiyerarşik, mekanik ilişkiler kurulamaz¹⁸.

Bu makalede incelenecek Russell'ın tezleri, idealist anlayışın tipik örneğidir. Russell, devletlerin, ihtiyaçlarını karşılamak için bloklar kurarak egemenliklerini sınırladığı bir düzen *ideali* kurgulamıştır. Russell'a göre kaynak ihtiyacından doğan uluslararası uyuşmazlıkları, çatışma, savaş, eşitsizliklere yol açmadan çözüme kavuşturmanın yolu, dünyanın, her biri hammadde, kaynak, savunma bakımından kendine yetecek, büyük coğrafi alanları kapsayacak bloklara ayrılmasıdır.

III. ULUŞÇULUK VE ULUSAL ÇIKARLARIN ÇATIŞMASI

Russell'a göre ulusçuluk siyasi oluşumlara yön veren önemli bir güçtür. Kişiler, bir grubun parçası olma eğilimindedir. Dil, din, ırk gibi objektif unsurlar, ulusların oluşumunda etkili ancak yetersizdir; bu bağı sağlayan bir duygudur, dürtüdür¹⁹, güdüdür²⁰. Sürü içgüdüsünden beslenen²¹ ulusçuluk, ahlaki ve entelektüel olarak bir grubun üstün olduğu inancına dayanır²².

Ulusçulukta, mensuplarına canlılık veren bilinçaltı bir ortak amaç duygusu vardır; bu duygu savaş ve savaş tehdidi dönemlerinde canlanır²³; tahrip edildiğinde güçlenir, özgür bırakıldığında uyur²⁴. Russell'a göre, insanların enerjilerini, ulusçuluk rekabetinin *yararsız* uğraşından çevirmenin yolu ulusçuluğun gücünü kırmaktır²⁵; zira evrensel refah, ulusal menfaatlerden üstündür²⁶.

¹³ İdealizme göre, realizm bir paradokstur: Neden savaş çıkar? Anarşi vardır. Neden anarşi vardır? Güç mücadelesi vardır. Neden güç mücadelesi vardır? Kötülük, rekabet vardır. Neden insan/devlet kötüdür? Güvende hissetmez. Neden güvende hissetmez? Anarşi vardır. GÖZEN, s.90.

¹⁴ GÖZEN, s.90-91.

¹⁵ GÖZEN, s.107-109.

¹⁶ Falk'a göre uluslararası hukuk, tüm uluslararası aktörlerin kullanabileceği, evrensel ölçüde saygı duyulan ortak referans normları sağlar: "International law provides common norms of reference that are available to every international actor regardless of size or ideology; in this sense legal argumentation is a universally respected international medium of rhetorical exchange." FALK, Richard A.: Status of Law in International Society, Princeton University Press, Princeton, New Jersey 1970, s.329.

¹⁷ STIGLITZ, Joseph E: Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı, (Çeviren: TAŞÇIOĞLU, Arzu/VURAL Deniz), Alfa Yayın, İstanbul 2018, s.13.

¹⁸ ÖZDEMİR, Haluk: "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme", AÜSBFD, 63(03), 2008, s.142, <https://dergipark.org.tr/t/pub/ausbf/article/42660> (Erişim Tarihi: 13.03.2021).

¹⁹ Russell'a göre emperyalizm ve ulusçuluk, bu dürtünün çağdaş ifadeleridir. HOROWITZ, Irving Louis: "Bertrand Russell on War and Peace", Science&Society, 21(1), Winter 1957, p.36, https://www.jstor.org/stable/40400481?seq=1#metadata_info_tab_contents (Erişim Tarihi: 21.01.2021)

²⁰ RUSSELL, Siyasal İdealler, s.109. Anılan ulus kavramı, günümüzde "subjektif millet anlayışı" ismiyle anılır: Bkz. RENAN, Ernest: Ulus Nedir?, (Çev. YAVAŞ, Gökçe), Pinhan Yayıncılık, İstanbul 2016.

²¹ RUSSELL/RUSSELL, Endüstri Toplumunun Geleceği, s.26.

²² Devletin ülke sınırları, ulusu oluşturan insanların yaşadıkları coğrafyayı kapsamalıdır. RUSSELL, Siyasal İdealler, s.107.

²³ Russell'a göre ulusçuluğun temelinde yabancı düşmanlığı yatar; ulusta en çok onurlandırılan, en çok yabancı öldüren kişidir: "The citizens whom every nation honours most are those who have killed the greatest number of foreigners." RUSSELL, Bertrand: "Justice in War Time", Studies: An Irish Quarterly Review, 5(19), Sept 1916, p.477, https://www.jstor.org/stable/25701056?seq=1#metadata_info_tab_contents (Erişim Tarihi: 20.01.2021).

²⁴ Ulusçuluk, rekabet duygusuyla beslenir; düşmandan yoksun bir ulusun bağları zayıflar. RUSSELL, Siyasal İdealler, s.109-110.

²⁵ RUSSELL/RUSSELL, Endüstri Toplumunun Geleceği, s.29.

²⁶ Russell'a göre, devletlerden beklenen kimliklerini homojenize etmek değil; ortak kaynak ve savunma gücü oluşturmaktır: "Uluslararası hükümet kurulurken, çeşitli uluslar arasındaki gelenek ve görenek ayrılıklarını ortadan kaldırmak ne istenen bir şeydir, ne de gereklidir. Bu ayrılıklar her ulusun, dünya uygarlığına belirli bir katkıda bulunmalarını sağlamaktadır. İstenen, kozmopolitik de değildir, ulusal niteliklerin yitirilmesi de. Bu kozmopolitik kazanç değildir, kayıptır. Bizim görmek istediğimiz evrensel bir ruh, yurt sevgisine katılacak bir şeydir. Yoksa bundan çekip alınacak bir şey değil. Bir insanın kendi yurdu için istediği şeyler, artık, başkalarının pahasına elde edilecek şeyler olmayacak, bir ülkenin üstünlüğünün bütün dünyanın yararına olacağı şeyler olacaktır." RUSSELL, Siyasal İdealler, s.118.

Russell'a göre ulusçuluk anlayışı, iyiyi kendi gruplarının yararına olanla, kötüyü de -bütün insanlığın yararına olsa bile- kendi yararına olmayanla tanımlama eğilimindedir²⁷; buna göre üstün ulusal menfaatlerin gerektirdiği her eylem meşrudur; dış egemenlik sınırlanamaz. Bu kabulde hareket eden devletlerin uluslararası alandaki mutlak egemenlik iddiası²⁸, uluslararası ilişkilerin, çatışmaların, savaşların ve sonuçlarının, onlardan hangisinin daha güçlü olduğu olgusuna göre şekilleneceği anlamına gelir²⁹.

Gerçekten de günümüzde uluslararası hukukun, güçlü taraf lehine uygulandığı, yorumlandığı örneklerle rastlamak mümkündür. Hobbes'ın "*herkesin herkesle savaşı*" anlayışıyla tasvir edilebilecek ilkel anarşinin uluslararası düzeydeki yansımaları devam etmektedir. Russell'a göre, devletler, ulusçuluk/ulusal üstünlük anlayışından, mutlak egemenlik iddiasından vazgeçmedikçe, uluslararası barışın sağlanması zordur³⁰.

Russell'a göre ulusal çıkarların çatışması, uluslararası iş birliğini engelleyen üç sonuç doğurur: Gelişmemiş ırkların sömürülmesi, gümrükler, güç ve egemenlikten duyulan gurur³¹. Russell'ın işaret ettiği bu sonuçlar, günümüzde büyük ölçüde azalmıştır: Sömürgecilik sonlanmış³², gümrükler zayıflamış³³, devletler arası işbirliği artmıştır. Buna rağmen "*güç ve egemenlikten duyulan gururun*" söndüğünü söylemek zordur.

IV. ULUSÇULUK ANLAYIŞININ ZAYIFLAYARAK ULUSLARARASI/ULUSLAR ÜSTÜ BİRLİKLERİN KURULMASI

Russell'a göre kaynak ve hammadde kıttr; üstelik endüstrileşme, kaynakları hızla tüketmeye devam edecektir³⁴. Russell, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) petrol ihtiyacının gelecek için kaygı yaratacağını -1920'de- öngörmüş³⁵, petrol kaynaklı yaşanacak savaşlara dikkat çekmiştir. Russell'ın öngörülerini, Chaco Savaşı³⁶, Kırım Harekâtı³⁷, Süveyş Krizi³⁸, II. Körfez Savaşı³⁹ gibi örneklerle doğrulanmıştır.

Russell'a göre petrol, su, kömür, demir gibi kaynakların paylaşımı, devletlerin ulusçuluktan beslenen önceliklerine, hoşgörü ve inisiyatifine bırakılamayacak kadar önemlidir.

²⁷ RUSSELL, Siyasal İdealler, s.110.

²⁸ RUSSELL, Siyasal İdealler, s.111.

²⁹ RUSSELL, Siyasal İdealler, s.111-112.

³⁰ RUSSELL, Siyasal İdealler, s.112.

³¹ RUSSELL, Siyasal İdealler, s.114.

³² Sömürgecilik günümüzde tasfiye olmuş; Asya ve Afrika'daki sömürge devletlerin tamamı bağımsızlığını kazanmıştır. ARMAOĞLU, Fahir: 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 14. Bası, Alkım Yayınevi, İstanbul 2004, s.420.

³³ Dünyada serbest bölge sayısı, 1970'lerin başında yüz otuz, 1980'de üç yüz altmış ikiyi, 1990'ların ortalarında beş yüzü, 2000'lerde üç bini aşmıştır. VAROL, Fatih: "Dünyada Serbest Bölgeler", (Editör: ORTAKARPUZ, Metehan): Küresel Ekonomide Özel Ekonomik Alanlar; Serbest Bölgeler ve Lojistik Köyler, 1. Baskı, Eğitim Yayınevi, Konya 2020, s.50-52, https://www.researchgate.net/publication/350106480_Dunyada_Serbest_Bolgeler (Erişim Tarihi: 22.07.2021)

³⁴ RUSSELL/RUSSELL, Endüstri Toplumunun Geleceği, s.61.

³⁵ "Amerika'nın petrol kaynaklarının ileride tükeneceği düşüncesi, gelecek için kaygı yaratmaktadır.". RUSSELL/RUSSELL, Endüstri Toplumunun Geleceği, s.62.

³⁶ Paraguay-Bolivia arasındaki 1932-1935 Chaco Savaşı, petrol kaynaklıdır. HUGHES, Matthew: "Logistics and the Chaco War: Bolivia versus Paraguay, 1932-1935", The Journal of Military History, 69(2), 2005, p.415, <http://www.latinamericanstudies.org/bolivia/chaco-war.pdf> (Erişim Tarihi: 22.07.2021)

³⁷ II. Dünya Savaşında Hitler'in Kırım hareketinin nedenlerinden biri Kafkasya'daki petrol kaynaklarına ulaşmaktır. ÇINAR, Burak: "İkinci Dünya Savaşı'nda Kırım Yarımadası'na Düzenlenen Harekâtlar ve Kırım'ın Stratejik Değeri", Tarih Araştırmaları Dergisi, 38(66), 2019, s.528-564, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/829430> (Erişim Tarihi: 22.07.2021).

³⁸ Süveyş Kanalı'nın millileştirilerek, Sovyetlerle yakın ilişkileri olan Mısır'ın hakimiyetine girmesi, Körfez devletlerinden petrol alan Avrupa devletleri tarafından tehdit algılanmıştır. SÜMER, Gültekin: "Stratejik İşbirliği ve Stratejik Ortaklık Kavramlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış", Ege Akademik Bakış, 10(2), 2010, s.673, <https://ideas.repec.org/a/ege/journl/v10y2010i2p671-698.html> (Erişim Tarihi: 01.01.2021).

³⁹ ABD'nin Irak'a müdahalesi, petrol kaynaklıdır. ALTIOK, Metin: "Uluslararası Sermayenin Krizi, Hegemonya Savaşları ve Türkiye", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 4(12), 2005, s.161, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/69851> (Erişim Tarihi: 11.01.2021).

BM Güvenlik Konseyi, Irak'ta kitle imha silahları üretildiğini kabul etmiş; ABD bölgeye müdahale etmiştir. YEŞİLBURSA, Behçet Kemal: "Geçmişten Günümüze Irak Meselesi", Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 29(2), 2009, s.1332, <https://www.meridyenmunazara.org/wp-content/uploads/Irak-Genel-Tarih.-O-1.pdf> (Erişim Tarihi: 11.01.2021).

Müdahaleye Avrupa ve uluslararası örgütler sessiz kalmış, ABD'ye açık bir destek gelmemiş, görece tek başına yürüttüğü operasyonda ABD hedefine ulaşmıştır. CORDESMAN, Anthony H.: "The Middle East and War With Iraq", Center for Strategic and International Studies, November 2001, https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/media/csis/pubs/011130_cord%5B1%5D.pdf (Erişim Tarihi: 02.01.2021)

Bu paylaşımı adilane yapmanın yolu kaynakları yönetecek bir dünya hükümeti⁴⁰ kurmaktır⁴¹.

II. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'da, Russell'in öngörülleri yönünde gelişmeler yaşanmıştır. İki temel hammadde olan kömür-çelik alanındaki faaliyetleri uluslar üstü bir otoritenin yetkisine devretmek üzere Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulmuştur⁴². 1951 Paris Antlaşması⁴³yla AKTÇ'yi kuran Fransa, Almanya, Belçika, İtalya, Hollanda, Lüksemburg ortak demir-çelik pazarı oluşturarak, Avrupa bütünleşmesi yolunda ilk adımı atmış; böylece tarihte ilk defa devletler, egemenliklerini -kısmen de olsa- uluslar üstü bir yapıya devretmiştir⁴⁴.

Ancak Russell'a göre, uluslar üstü yapının yerine getireceği fonksiyon, kaynakların paylaşımıyla sınırlı olmamalıdır. Devletler, iç egemenliklerini muhafaza edip dış egemenliklerini devretmeli⁴⁵; üyelerinin oy çokluğuyla karar alan yapı, kanun koyucu ve uygulayıcı olmalı⁴⁶; ordu, donanma, kolluk gücüne sahip olmalıdır. Russell, II. Dünya Savaşı'ndan sonra fiilen ve kısmen uygulanan uluslar üstü sistemin çerçevesini 1910'lu yıllarda çizmiştir.

Uluslararası örgütler 20. yüzyıl itibarıyla olgunlaşmış; en belirleyici örnek 1919'da kurulan ve "evrensel" yetkilere sahip ilk örgüt olan Milletler Cemiyeti (MC) olmuştur⁴⁷. MC'nin I. Dünya Savaşı'ndan galip çıkan devletlerin örgütü olduğunu; ilk amacının, barış anlaşmalarıyla kurulan "yeni dünya düzeni" veya statükoyu korumak olduğunu belirtmek gerekir⁴⁸. Devletler arası ilişkiler döneminin, "uluslararası" ilişkilere dönüşmesinin ilk ciddi, somut örneği olan⁴⁹ ve kuruluşunda "dünya hükümeti" benzetmesinin sık yapıldığı⁵⁰ MC, uluslar üstü değil uluslararası nitelikte; kural olarak oybirliğiyle⁵¹ karar alan bir örgüttü. II. Dünya Savaşı'yla dağılan MC, BM'nin öncüsü olmuştur.

BM'nin kurulmasıyla, uluslararası hukukta klasik egemenlik anlayışına getirilen kısıtlamalar daha belirgin hale gelmiştir. Örgütün yürütme organı fonksiyonu yürüten Güvenlik Konseyi, örgütü bağlayan kararlarını oybirliğiyle değil, veto yetkisine sahip devletlerin⁵² oylarının da içinde bulunduğu "oyçokluğu"yla alabilir. Uluslar üstü değil⁵³, uluslararası nitelikte

⁴⁰ RUSSELL, Bertrand: "1958: Only World Government Can Prevent The War Nobody Can Win", Bulletin of the Atomic Scientists, 76(6), 2020, p.359-362, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00963402.2020.1847482> (Erişim Tarihi: 20.06.2020)

⁴¹ RUSSELL/RUSSELL, Endüstri Toplumunun Geleceği, s.66.

⁴² T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: "Avrupa Birliğinin Tarihçesi", <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=105> (Erişim Tarihi: 01.09.2020)

⁴³ AKÇT'nin öncüsü olan Schuman Planı'na göre Fransa ile Almanya, güvenlik ve ekonomi yönünden anahtar konumdaki demir, çelik kaynaklarını birleştirerek, devletler üstü bir otoriteye devredecektir. 1951 Paris Antlaşması'yla Schuman Planı hedefine ulaşılmış; Fransa ve Almanya'nın yanında, Belçika, İtalya, Hollanda, Lüksemburg'un kaynakları birleşmiştir. ÇAYHAN, B. Esra: "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye", Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, (3), 2002, s.44, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423868927.pdf> (Erişim Tarihi: 03.01.2021).

⁴⁴ İktisadi Kalkınma Vakfı: "Avrupa Birliği: Tarihçe", https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=28 (Erişim Tarihi: 09.06.2020)

⁴⁵ RUSSELL, Siyasal İdealler, s.112.

⁴⁶ RUSSELL, Siyasal İdealler, s.112.

⁴⁷ DENK, Erdem: Uluslararası Örgütler Hukuku: Birleşmiş Milletler Sistemi, 2. Bası, Siyasal Kitapevi, Ankara 2019, s.23.

⁴⁸ MC'nin, I Dünya Savaşı'nın galip devletlerinin örgütü olduğu söylenebilir. MC'nin kurucu belgesi olan MC Misakı, I. Dünya Savaşı sonrasında Versailles Konferansı'nda hazırlanmış; Almanya'yla ve diğer mağlup devletlerle yapılan barış anlaşmalarına eklenmiştir. Misak, barış anlaşmalarını imzalayan devletler yanında diğer devletlerin de taraf olabildiği bir belgedir. GÖNLÜBOL, Mehmet: Uluslararası Politika: İlkeler-Kavramlar-Kurumlar. 6. Baskı, Siyasal Yayınevi, Ankara 2014, s.509.

⁴⁹ DENK, s.22.

⁵⁰ DENK, s.86,88.

⁵¹ MC kural olarak oybirliğiyle karar almış ancak bazı konularda oyçokluğu ilkesi de benimsenmiştir, bu yönüyle uluslararası örgütlenme pratiğinde yeni ve önemli bir adım atılmıştır. DENK, s.105-107.

⁵² Güvenlik Konseyi'nin beş daimî üyesi olan Çin, ABD, Fransa, Rusya, İngiltere veto yetkisine sahiptir. Belirli konularda on beş üyenin dokuzunun olumlu oyuyla karar alan Güvenlik Konseyi, beş daimî üyeden herhangi birinin olumsuz oy vermesi halinde -diğer on dört üye olumlu oy verse dahi- karar alamaz. Anılan karar alma yöntem, genel hukuk mantığı ve özede "egemen eşitlik", "eşit oy" ilkeleriyle çelişir. DENK, s.76,186.

⁵³ Günöğür'un tanımıyla uluslar üstü örgüt, "bir antlaşmayla kurulan, üyelerinin egemenlik yetkilerinin bir bölümünün kullanımını örgüte devrettikleri, oyçokluğu ile bağlayıcı hukuk normları belirleyebilen, belirlenen bu hukuk normları örgüte üye devletlerin ulusal hukuklarında doğrudan ya da dolaylı biçimde uygulanan ve hukuksal sonuçlar doğuran bir kuruluştur". GÜNÖĞÜR, s.108.

BM organlarının, üye devletleri kendi rızaları dışında yasal zorlama olanağı bulunmadığından BM "uluslar üstü" değil, "uluslararası" niteliktedir. Zira devletlerin, kararı uygulamaya koymaması halinde "uluslararası sorumluluğu" doğmakla beraber; uluslararası örgütler bünyesinde alınan kararlar, üye devletlerin ulusal hukukunda doğrudan

bir kuruluş⁵⁴ olan BM, kural olarak yasama yetkisine de sahip değildir⁵⁵.

AB ise hem uluslar üstü⁵⁶ hem de uluslararası unsurlar içeren hibrit bir yapıdır. AB, üç sütun üzerine kurulmuştur: “Topluluk Alanı”, “Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası Alanı”; “Adalet ve İçişleri Alanında İşbirliği Alanı”. Konsey, kararlarını, birinci sütunda kural olarak nitelikli çoğunlukla; diğer sütunlarda ise oybirliğiyle alır, bunun yanında kabul edilen normlar üye devletlerin ulusal hukukunda doğrudan uygulanabilir.

Blokların ordu ve donanma gücü hakkında Russell’ın görüşleri şöyledir: “*Uluslararası otoritenin bir ordusu ve donanması olmalı ve bunlar, yeryüzünde var olan tek ordu ve donanma olmalıdır. Zorun tek meşru kullanımı dünyadaki tüm zor miktarını azaltmak için olmalıdır. Dünyanın tek ordu ve donanmasına sahip bir uluslararası hükümet kurulmalıdır.*”⁵⁷

Russell’ın tezinin günümüzdeki en yakın karşılığı BM⁵⁸, NATO⁵⁹, dağılan Varşova Paktı⁶⁰’dır. AB, NATO’ya bağlı veya bağımsız bir AB ordusu kurmayı da tartışmaktadır. Russell, 1958 tarihli çalışmasında, BM’nin, barış veya savaşla ilgili konularda bir dünya hükümetinin işlevlerini üstlenmesi gerektiğini ifade etmiştir⁶¹. NATO, BM, Varşova Paktı gibi oluşumlar Russell’ın ifade ettiği dünya ordusu fikrini tam olarak karşılamaz; zira her devlet, realist bir yaklaşımla kendi ordusunu muhafaza etmeyi sürdürmüştür.

Russell’ın uluslar üstü kollukla ilgili görüşleri şöyledir: “*Özel kişilerin zor kullanmasına engel olmak için polise gereksinim olması gibi, devletlerin yasalara uymayan zor kullanımlarına engel olmak için uluslararası polis gücü gerekecektir.*”⁶² Anılan kolluk sisteminin, günümüzde karşılık bulduğunu söylemek zordur. Şöyle ki, BM Antlaşması m.2’de düzenlenen uluslararası düzeyde kuvvet kullanma yasağının istisnası olan⁶³, uluslararası barış ve güvenliği koruma sorumluluğu çerçevesinde BM Güvenlik Konseyi’ne verilen yetkiler -içişlerine müdahaleyi ve dahası silahlı kuvvet kullanımını içeren zorlama tedbirleri-, Güvenlik Konseyi’nin uluslararası ilişkiler ve hukuk düzleminde “uluslararası şiddet tekeli”yle donatıldığını gösterir⁶⁴. Bu istisna dışında, NATO, BM ve diğer uluslararası örgütlerin, devletlerin ulusal yetki sahasına giren konularda cebri icra yetkisi yoktur; bunun yanında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Uluslararası Adalet Divanı (UAD) gibi uluslararası mahkemelerin verdiği kararları zorla icra etme yetkisi, dolayısıyla *adli kolluk sistemi* bulunmaz⁶⁵.

V. ÜÇ KUTUPLU DÜNYA DÜŞÜNCESİ

Russell’a göre dünya üç büyük blok şeklinde yapılanmalı, bu bloklar, hammadde ve kaynaklar yönünden kendine yeten büyük coğrafyaları kapsamalıdır. Devletlerin, bloklar şeklinde örgütlenme gereğini idrak edebilmeleri için, I. Dünya Savaşının ardında bir dünya savaşı daha yaşanacağı düşüncesini, Russell şöyle ifade demiştir: “*Ama dünyamızda öyle bir hava esmektedir ki, nefret duyguları kişisel çıkarlardan daha ağır basar görünüyor. Yine öyle görünüyor ki*

yürürlüğe girmez. GÜNUĞUR, s.106.

⁵⁴ GÖNLÜBOL, s.513.

⁵⁵ Bu kuralın istisnası, Antlaşma’nın VII’nci bölümü hükümleri gereğince Güvenlik Konseyi’nin, bir devletin rızası olmadan, onu bağlayacak zorlama tedbirlerine katılması kararı alabilmesidir. Ancak uyumsuzlukların barışçı yollardan çözülmesiyle ilgili konularda Güvenlik Konseyi bağlayıcı karar alamaz, tavsiye kararı alabilir. GÖNLÜBOL, s.514.

⁵⁶ Uluslararasılık, uluslararası ilişkilere, AB’nin kurulmasıyla gelen bir yeniliktir; birlik bünyesinde, oyçokluğuyla karar alınabilmesi ve üye devletlerin ulusal hukukunda doğrudan etki doğurması, uluslararasılık kavramının ayrıntı unsurlardır. GÜNUĞUR, s.108.

⁵⁷ RUSSELL, Siyasal İdealler, s.113.

⁵⁸ BM, uluslararası barış ve güvenliği korumak amacıyla galip devletler tarafından 1945’te kurulmuştur.

⁵⁹ 1949’da kurulan NATO, kolektif savunma örgütüdür. Kuruluş amacı II. Dünya Savaşı sonrasında Almanya’nın yeniden silahlanması karşısında bölgeyi korumak; SSCB’ye karşı Avrupa’nın güvenliğini sağlamak üzere ABD ile ilişki ve iş birliğini geliştirmektir. Üye devletler, ortak savunma ilkesiyle hareket etmeyi taahhüt etmiştir.

⁶⁰ 1955 Varşova Paktı, sekiz sosyalist tarafından kurulan, askerî siyasi birliktir. Avrupa’nın siyasi bakımdan iki bloklu yapısı 1989’da SSCB’nin çökmesiyle; askerî bakımdan iki kutuplu yapısı ise 1 Nisan 1991’de Varşova Paktı’nın dağıtılmasıyla ortadan kalkmıştır.

⁶¹ “*The United Nations, or some similar body, must gradually acquire the functions of a world government in all that concerns peace or war.*”. RUSSELL, B., “1958: Only World Government Can Prevent The War Nobody Can Win”, s.361.

⁶² RUSSELL, Siyasal İdealler, s.113.

⁶³ DENK, s.243.

⁶⁴ DENK, s.230.

⁶⁵ CARRUBBA, Clifford James/GABEL, Matthew Joseph: “Courts, Compliance, and the Quest for Legitimacy in International Law”, *Theoretical Inquiries in Law*, 14(2), 2013, p.505-542, <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/thin14&collection=journals&id=517&startid=517&endid=554> (Erişim Tarihi: 01.10.2020)

insanlar bu nefret ve düşmanlık duygularından ancak bir yakıp yıkma dönemi daha geçirdikten sonra cayabileceklerdir.”⁶⁶. Russell’in anılan öngörüsü, II. Dünya Savaşı’yla doğrulanmıştır.

Russell’a göre devletlerin, Avrupa, Asya, Amerika kıtalarında kuracakları bloklar, birbirlerine denk ve kapalı, kendini savunacak, diğerine saldırmayı göze alamayacak güç ve dengede olacaktır⁶⁷. Çatışmaların ekonomik nedenleri ortadan kalkacak, bloklar arası ilişkiler azalacak, karşılıklı silahsızlanma anlaşmaları kolaylaşacak, dış güvenlik ihtiyacı azalırken, iç güvenlik/kolluk ihtiyacı artacaktır.

ABD’nin Amerika kıtasında, Rusya’nın Asya kıtasında, Avrupa’da kurulacak bir diğer organizasyonun Avrupa’da bir blok oluşturacağı yönündeki Russell’in öngörülerini⁶⁸ ile günümüzün uluslararası örgüt yapısının birbiriyle örtüşen yönleri, devam eden alt başlıklarda değerlendirilecektir.

A. Amerika Bloku

ABD’nin, kuzey ve güney Amerika kıtasını içine alacak bir blok kuracağı yönündeki Russell’in öngörüsünde isabet olduğu söylenebilir. 1800’lü yılların başlarında ABD’nin, ‘Amerikan dış politikasının anayasası’ kabul edilen ‘Amerika Amerikalılarında’ ilkesi (Monroe Doktrini⁶⁹) ve içine kapanık dış politikası I. Dünya Savaşı’na kadar sürmüştü⁷⁰; bu dönemden sonra ABD, küresel hâkim güç olma yolunda dış politikasını değiştirirken, kendi kıtasıyla da birlik kurmak üzere adımlar atmıştır. Bu adımlara, Amerikan Devletleri Örgütü, NAFTA, USMCA, FTAA örnek verilebilir.

Simon Bolivar’ın Batı yarımküre devletleri arasında birlik kurma çabaları sonucunda 1826’da düzenlenen Panama Kongresi ardından benzer düşüncelerle 1890’da yapılan İlk Amerika Devletleri Uluslararası Konferansı neticesinde Uluslararası Amerika Cumhuriyetleri Birliği kurulmuş; ardından Birlik, Pan-Amerikan Birliği adını almış; akabinde 1948’de Dokuzuncu Uluslararası Amerikan Konferansı’nda bir araya gelen yirmi bir devlet Amerikan Devletleri Örgütü Şartı’nı kabul etmiş, günümüzde otuz beş üyesi bulunan örgüt 1951’de faaliyete geçmiştir⁷¹. Bu süreçte ABD, Batı yarımküredeki devletler arası ilişkileri yeniden yapılandırmaya, ilişkiler ağını, küresel ve bölgesel gelişmelerle şekillenen yeni siyasi, ekonomik, sosyal koşullara uyarlamaya önyak olmuştur⁷².

1994’te yürürlüğe giren NAFTA, ABD-Meksika-Kanada arasında, kuzey Amerika kıtasını kapsayan bir serbest ticaret bölgesi kurmuştur⁷³. Taraf devletler, mal ve hizmet geçişini kolaylaştırmayı, vergi ve gümrük engellerini kaldırmayı, serbest ticaret alanında adil rekabet koşulları sağlamayı, yatırım fırsatlarını arttırmayı, fikri mülkiyet haklarını korumayı hedeflemişlerdir⁷⁴. NAFTA, Temmuz 2020’de yerini USMCA’ya bırakmış⁷⁵; anılan anlaşmayla, ilişkilerin güçlendirilmesinin yanı sıra; ABD, Kanada, Meksika’dan oluşan kuzey Amerika bölgesinin küresel rekabette güçlenmesi; ekonomik büyümenin, istihdamın, refahın artması

⁶⁶ RUSSELL/RUSSELL, Endüstri Toplumunun Geleceği, s.64.

⁶⁷ RUSSELL/RUSSELL, Endüstri Toplumunun Geleceği, s.74.

⁶⁸ RUSSELL/RUSSELL, Endüstri Toplumunun Geleceği, s.63.

⁶⁹ Monroe Doktrini’ne göre Avrupa, Amerika kıtasındaki sömürge faaliyetlerini sonlandırmalıdır; aksi halde ABD bunu düşmanca bir hareket sayacaktır. ARMAOĞLU, s.69-71.

⁷⁰ KOCAKENAR, Mustafa: “Amerikan Dış Politikasında İdealizm Realizm İlişkisi: Çatışma mı İşbirliği mi?”, Türkiye Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2015, s.5, [https://tasam.org/Files/Icerik/File/%C3%87at%C4%B1%C5%9Fma_m%C4%B1_%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi_mi_Amerikan_D%C4%B1%C5%9F_Politikas%C4%B1nda_%C4%B0dealizm_Realizm_%C4%B0li%C5%9Fkisi_by_Mustafa_Kocaknar_S.docx_9194f400-8b77-4b7f-9aa3-7411ce9f0bf4_\(1\).pdf_a8eefa47-79c7-43d5-96be-997a9b805ba1.pdf](https://tasam.org/Files/Icerik/File/%C3%87at%C4%B1%C5%9Fma_m%C4%B1_%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi_mi_Amerikan_D%C4%B1%C5%9F_Politikas%C4%B1nda_%C4%B0dealizm_Realizm_%C4%B0li%C5%9Fkisi_by_Mustafa_Kocaknar_S.docx_9194f400-8b77-4b7f-9aa3-7411ce9f0bf4_(1).pdf_a8eefa47-79c7-43d5-96be-997a9b805ba1.pdf) (Erişim Tarihi: 01.01.2021)

⁷¹ The Official Website of The Organization of American States: “Our History”, http://www.oas.org/en/about/our_history.asp (Erişim Tarihi: 26.07.2021)

⁷² T.C. Dışişleri Bakanlığı: “Amerikan Devletleri Örgütü (ADÖ)”, <https://www.mfa.gov.tr/amerikan-devletleri-orgutu.tr.mfa> (Erişim Tarihi:26.07.2021)

⁷³ The Official Website of The Department of Homeland Security U.S. Customs and Border Protection: “North American Free Trade Agreement”, <https://www.cbp.gov/trade/nafta> (Erişim Tarihi: 11.02.2020)

⁷⁴ NAFTA: North American Free Trade Agreement Article 101, <http://www.nafta-sec-alena.org/en/view.aspx?x=343&mtpiID=122> (Erişim Tarihi: 05.01.2011)

⁷⁵ The Secretariat Canada-Mexico-United State: “Canada-United States-Mexico Agreement (CUSMA)/United States-Mexico-Canada Agreement (USMCA)”, <https://can-mex-usa-sec.org/secretariat/agreement-acuerdo/index.aspx?lang=eng> (Erişim Tarihi: 11.01.2021).

amaçlanmıştır⁷⁶. FTAA ise Amerika kıtası devletlerinin ekonomilerini birleştirmeye yönelik Aralık 1994'te yapılan Amerika Kıtası Zirvesi'nin ürünüdür. Bölgede bulunan devletler, ticaret önündeki engelleri kaldırarak ortak pazar yaratmak; yatırım, hizmet, tarım, fikri mülkiyet, haksız rekabet gibi alanlarda ortak politikalar geliştirmek için müzakereleri tamamlayarak, serbest ticaret anlaşması yapma sürecine girmişlerdir⁷⁷. 2005'te müzakereler tamamlanarak FTAA'nın kurulması hedeflenmiş ancak süreç askıda kalmıştır⁷⁸. Tüm bu gelişmelerden hareketle, Amerika blokunun henüz oluşumunu tamamlayamadığı söylenebilir.

B. Asya Bloku

Russell'ın Asya bloku için öngörülleri şöyledir:

*“Kendileri de gerçekte Asyalı olan; İran'da Moğolistan'da ve Afganistan'da birlik ve egemenlik kurma yönünden şaşılabacak bir yetenek örneği veren Rusya'nın Hindistan ve Çin'le sağlam bir dostluk kurlmaları düşünülebilir. Bu durumda Asya'nın bütünü ile Avrupa Rusya'sı uluslararası bakış açısından tek ve sağlam bir bütün olma özelliği kazanabilecektir.”*⁷⁹

1958 tarihli çalışmasında ise Russell, doğunun potansiyel gücünü şöyle vurgulamıştır:

*“Avrupa ve Amerika, kendilerini, gücün yegâne sahibi görmeye alışmışlardır; ancak bu uzun süre devam edemeyecek bir durumdur. Asya, dünya nüfusunun yaklaşık yarısına sahiptir ve çok yakında bunu da aşması muhtemeldir. Çok hızlı sanayileşmekte ve artık Batı kültürünün üstünlüğünü kabul etmemektedir.”*⁸⁰

Russell'ın, Asya kıtasında yer alan devletlerin birleşerek Asya bloku kuracağı yönündeki öngörüsünde isabet vardır. 1991'de kurulan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), 2001'de kurulan Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), 1967'de kurulan ASEAN, Asya blokunu kurmaya yönelik adımlar olarak değerlendirilebilir.

Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya Aralık 1991'de BDT Kuruluş Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu anlaşmayla dağılan SSCB devletlerinden on biri⁸¹, BDT'ye katılmış, üçü⁸² dışarda kalmıştır⁸³. Topluluğun coğrafi alanı, dünya kara alanının yaklaşık altıda biri büyüklüğündedir; toplam doğal kaynakların yaklaşık dörtte biri, sanayi potansiyelinin yüzde onu bu bölgede bulunur⁸⁴. Ekonomik Birlik Hakkındaki Anlaşma'yla topluluk bünyesinde ortak pazar oluşturma çabaları devam etmektedir. BDT üyesi bazı devletler, çok yönlü iş birliğine farklı yaklaşımları, sorunlara bölgesel çözüm arayışları gibi nedenlerle, farklı uluslararası organizasyonlar kurmuşlardır. Rusya, Beyaz Rusya, Ukrayna, Kazakistan Eylül 2003'te Ortak Ekonomik Alan Anlaşması'nı (OEA) imzalayarak, serbest ticaret bölgeleri kurmayı, ortak ticaret, gümrük politikaları uygulamayı hedeflemiştir. Beyaz Rusya, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan, Rusya arasında gümrük birliği kurulmasının ardından ortak ekonomik alan yaratmak amacıyla Mayıs 2001'de Avrasya Ekonomik Topluluğu kurulmuştur.

Asya'da blok oluşturmaya, ekonomi ve savunma alanlarında iş birliği sağlamaya yönelik diğer bir adım, ŞİÖ'dür. Şanghay Beşlisi adıyla anılan Çin, Kazakistan, Rusya, Tacikistan, Kırgızistan 2001'de ŞİÖ'yü kurmuş; Özbekistan, Hindistan, Pakistan'ın katılımıyla örgütün üye sayısı sekize ulaşmıştır. ŞİÖ, gözlemci devletlerin de tam üye olması halinde, Asya kıtasının yaklaşık tamamını kapsayacaktır⁸⁵. Dünya petrol kaynaklarının yarısından fazlasına sahip devletlerden oluşan örgüt, önemli bir güç merkezdir. Ağustos 2007'de Rusya devlet başkanı Putin'in, ŞİÖ Bişkek Zirvesi'nde kullandığı *“Tek kutuplu dünya kabul edilemez.”* ifadesi aynı

⁷⁶ T.C. Ticaret Bakanlığı: “ABD-Meksika-Kanada Anlaşması ile Öngörülen Değişiklikler”, <https://ticaret.gov.tr/blog/ulkelerden-ticari-haberler/meksika/abd-meksika-kanada-anlasmasi-ile-ongorulen-degisiklikler> (Erişim Tarihi: 01.01.2021).

⁷⁷ The Official Website of Free Trade Area of the Americas – FTAA: “The Preparatory Process 1994-1998”, http://www.ftaa-alca.org/View_e.asp#STRUCTURE (Erişim Tarihi: 05.01.2021)

⁷⁸ Amerika kıtası devletleri -Küba hariç- arasında ticaret engellerini ortadan kaldırmayı/azaltmayı hedefleyen FTAA'nın kurulmasına yönelik müzakereler sonuca ulaşmamıştır. The Official Website of Free Trade Area of the Americas – FTAA: http://www.ftaa-alca.org/View_e.asp (Erişim Tarihi: 22.07.2021).

⁷⁹ RUSSELL/RUSSELL, Endüstri Toplumunun Geleceği, s.76.

⁸⁰ Russell, B., “1958: Only World Government Can Prevent The War Nobody Can Win.”, s.361.

⁸¹ Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, Gürcistan, Moldova, Rusya, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna, Özbekistan. Gürcistan'ın BDT üyeliği 2009'da resmen sona ermiştir.

⁸² Estonya, Letonya, Litvanya.

⁸³ 2014'te Ukrayna'nın, 2005'te Türkmenistan'ın ayrılması sonucunda, topluluğun üye sayısı dokuza düşmüştür.

⁸⁴ HÜSEYNOV, Fuad: “Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Oluşumunun Hukuki Boyutları”, AÜHFD, 52(4), 2003, s.388, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/280/2544.pdf> (Erişim Tarihi: 05.02.2020).

⁸⁵ OKYAR, Onur: “Yükselen Güç Çin”, s.63, <https://dokumen.tips/documents/yeukselen-guec-cin.html> (Erişim Tarihi: 11.01.2021).

hususu vurgular niteliktedir. Putin'in ifadesine göre, ŞİÖ'nün amacı, ABD önderliğinde oluşan batı blokuna karşı ayrı bir blok oluşturmaktır; ŞİÖ'nün, Sovyetler Birliği'nin NATO karşısında kurduğu Varşova Paketi'na benzer bir yapıya dönüşmesi olasıdır⁸⁶.

Asya'da yer alan diğer bir uluslararası örgüt, 1967'de Filipinler, Tayland, Malezya, Singapur, Endonezya tarafından kurulan; Myanmar, Bruney Darussalam, Lao PDR, Kamboçya, Vietnam'ın katılımıyla üye sayısı ona ulaşan ASEAN'dır. Dört buçuk milyon kilometre kareyi kapsayan ASEAN'ın hedefleri, üye devletlerinin ekonomik büyümesine ivme kazandırmak; barış ve istikrar sağlamak; sosyal, kültürel gelişimi arttırmak; tarım, ormancılık, enerji, ticaret, turizm, çevre, finans, yatırım, sağlık, işgücü, kırsal gelişim, hukuk, uluslararası suç, yoksullukla mücadele, telekomünikasyon, ulaştırma gibi konularda iş birliği sağlamaktır⁸⁷.

Özetle, Asya'da çeşitli bloklaşma çabaları süregelmele birlikte; Asya devletlerinin tamamını içine alan yekpare bir yapılanma henüz kurulmamıştır.

C. Avrupa Bloku

Bloklaşma çabaları yönünden en ileri yapı, Avrupa'da kurulmuştur. Russell, Avrupa bloku konusunda iki ihtimal üzerinde durmuştur: *İlki* Avrupa'nın ABD ve Rusya arasında ikiye bölünmesidir; *ikincisi* Avrupa devletlerinin birleşerek *'Birleşik Avrupa Devletleri'*ni kurmasıdır.

İkinci ihtimalde Birleşik Avrupa Devletleri, -Cebeli Tarık Boğazı dahil- bütün Akdeniz'i ve Rusya'nın batısından başlayarak -İngiltere dahil- bütün Avrupa'yı içine alacaktır. Russell'a göre bunun için bazı koşullar sağlanmalıdır. Bunlardan biri Manş Denizi'nde tünel yapılmasıdır ki İngiltere ve Fransa'yı birleştiren Manş Tüneli 1994'te faaliyete geçmiştir. Diğer şart Avrupa'nın ekonomik yönden kendi kendine yetmesi; Akdeniz'in Avrupa gölüne dönüşmesi yani İstanbul ile Çanakkale Boğazlarını (Türkiye Devleti'ni⁸⁸) kapsamasıdır. Anılan şartların oluşması halinde Avrupa, ekonomik yönden kendi kendine yeter, kaynak ihtiyaçlarını karşılayabilir bir blok kurabilir⁸⁹.

Russell'ın Avrupa bloku hakkındaki öngörülerinde isabet vardır. Avrupa devletleri, ABD ve Rusya arasında bölünmemiş; kendi içinde eşgüdüm sağlayarak AB'yi, Russell'ın ifadesiyle *'Birleşik Avrupa Devletleri'*ni kurmuştur.

Avrupa bütünleşmesi fikrinin başlangıcından beri, “federasyon” yapısının hedeflendiğini vurgulamak gerekir. II. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'nın, iki temel sorununa çözüm aradığı görülür: Savaş sonrası “yıkık Avrupa”sını kendi ayakları üzerine kaldırmak; Doğu'dan gelen “yayılmacı Sovyet tehdidi”ne karşı siyasi, askeri güvenliği sağlamak. ABD ve SSCB gibi iki gücün “siyasal etkinlik alanı” içinde kalan Batı Avrupa devletlerinin, ekonomik, siyasi güçlerini birleştirmek; “egemenlik kısıtlaması” değil “egemenlik devri” suretiyle önemli yetkilerle

⁸⁶ HEPAKTAN, C.Erdem: “Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve Türkiye'nin ŞİÖ ile Gerçekleştirdiği Dış Ticaretin Analizi”, MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 15(4), 2017, s.398, Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/395870> (Erişim Tarihi: 10.08.2021).

⁸⁷ The Official Website of the ASEAN: <https://asean.org/> (Erişim Tarihi 22.07.2021).

⁸⁸ Türkiye-AB ilişkileri, AET-Türkiye arasında 1964'te yürürlüğe giren Ankara Antlaşması'yla başlamış (T.C. Dışişleri Bakanlığı: “Türkiye-AB İlişkileri”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-iliskileri.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 09.02.2021)); 1971'de Katma Protokol'le başlayan Gümrük Birliği 1996'da tamamlanmış, 2005'te başlayan tam üyelik müzakere süreci, 2019 itibarıyla fiilen durmuştur.

2018'de yapılan Türkiye-AB Varna Zirvesi'nde, Türkiye Devleti'nin önemi ve adaylığı vurgulanmıştır; AB Konseyi Başkanı Donald Task'ın, ortaklık potansiyelini güçlendirmek, zorlukların üstesinden gelmek için diyalog ve istişareleri sürdürmeye hazır olduklarına dair ifadesi şöyledir: “*Our meeting today demonstrated that while our relationship is going through difficult times, in areas where we do cooperate, we cooperate well. We reconfirm our readiness to keep up the dialogue and consultations and to work together to overcome current difficulties with a view to unleashing the potential of our partnership.*” The Official Website of the Council of the EU and the European Council: “EU-Turkey leaders' meeting in Varna (Bulgaria), 26 March 2018 Main Results”, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2018/03/26/> (Erişim Tarihi: 23.07.2021).

Zirve'yi izleyen sene, Türkiye-AB üyelik müzakerelerinin askıya alınmasını öneren Avrupa Parlamentosu'nun Şubat 2019 tarihli karar tasarısı, AB Dışişleri Komisyonu'nda kabul edilmiştir. AB Genel İşler Konseyi kararı şöyledir: “*Konsey, Türkiye'nin AB'den uzaklaşmaya devam ettiğini not eder. 26 Haziran 2018 tarihli kararlarını hatırlatan Konsey, bu nedenle Türkiye'nin katılım müzakerelerinin fiilen durduğunu, başka fasılların açılmasının veya kapanmasının değerlendirilmediğini ve AB-Türkiye Gümrük Birliği'nin güncelleştirilmesine yönelik başka bir çalışmanın öngörülmediğini kaydeder.*” Avrupa Birliği Resmî Web Sitesi: “Genişleme ile İstikrar ve Ortaklık Sürecine İlişkin Konsey Kararları Genel İşler Konsey toplantısı Brüksel, 18 Haziran 2019”, <https://www.avrupa.info.tr/sites/default/files/2019-06/rev-Council%20Conclusions-18%20June%202019-TR.pdf> (Erişim Tarihi: 23.07.2021); T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: “Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Önemli Tarihler (1959-2019)”, <https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/kronoloji-trkce-ocak2020.pdf> (Erişim Tarihi: 23.07.2021).

⁸⁹ RUSSELL/RUSSELL, Endüstri Toplumunun Geleceği, s.77-78.

donatılmış bir örgüt içinde birleşmek üzere akdettikleri antlaşmaların⁹⁰ bu olgunun bilinciyle kaleme alındığı; kurulan örgütün, “uluslar üstü” nitelik kazandığı görülür⁹¹.

Avrupa devletleri, kömür, çelik hammaddelerini uluslar üstü bir yapıyla kontrol etmek amacıyla 1951’de AKÇT’yi ve takiben AB’yi kurarak Avrupa blokunu oluşturmuştur⁹². Birliğe üye yirmi yedi devlet arasında, parasal birlik⁹³ (Euro), gümrük birliği sağlanmış; tarım, sanayi, enerji, balıkçılık, haksız rekabet, dışişleri, güvenlik, adalet, içişleri, kolluk, hukuk iş birliği gibi birçok konuda ortak politikalar benimsemiştir.

Günümüzde AB, şekli yönünden ne konfederasyon ne de federasyon özelliği taşır; ikisi arasında bir yerdedir. Uluslararası antlaşmayla kurulan AB bu yönüyle konfederasyona benzese de tüzel kişiliğe sahip olması yönünden konfederasyondan ayrılarak daha ileri bir düzeye ulaşmıştır. AB karar organı, bazı konularda oy çokluğuyla bağlayıcı kararlar alabilse de AB, federasyon değildir; zira AB’nin kurucu antlaşmaları, anayasal değil akdi niteliktedir. Birliğe üye devletler, uluslararası alanda tüzel kişiliklerini korur, dilediğinde birlikten ayrılabilir. AB Antlaşması m.50/1’e göre “Her üye devlet, kendi anayasal kurallarına uygun olarak Birlik’ten çekilmeye karar verebilir”⁹⁴; keza İngiltere, 31.01.2020’de AB’den resmen ayrılmıştır⁹⁵; bu ayrılık kurucu değil, kurulu iktidar faaliyetidir.

VI. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Devletler, birçok yönden birbirleriyle ilişki, bağıllık/bağımlılık içindedir. Gerçekten de uluslararası hukuk, varlığını, devletlerin birbirlerine olan ihtiyaçlarına ve bundan doğan bağıllığa borçludur. Devletler ihtiyaçlarını karşılamak için örgütler kurarak egemenliklerini uluslararası hukuk kurallarıyla sınırlar⁹⁶; yahut kendilerini, kurallardan bağışık tutarak ihtiyaçlarını zor kullanma yoluyla karşılar. Russell, tam bu noktada ilk seçeneği inşa edecek bir düzen *ideali* ortaya koymaktadır.

Russell’a göre hammadde ve kaynak ihtiyacından doğan uluslararası uyuşmazlıkları, çatışma, savaş ve eşitsizliklere yol açmadan çözüme kavuşturmanın, böylece uluslararası hukukun sessizliğine ve etkisizliğine son vermenin yolu, dünyanın, her biri kaynak, savunma bakımından kendine yetecek, büyük coğrafi alanları kapsayacak bloklara ayrılmasıdır. Bu bloklar birbirlerine denk ve kapalı; kendini savunacak, diğerine saldırmayı göze alamayacak güç ve dengede olmalıdır⁹⁷. Böylece çatışmaların ekonomik nedenleri ortadan kalkacak, devletler arası ilişkilere, dış güvenliğe, uluslararası hukuka duyulan ihtiyaç son bulacaktır. Bloklar içinde yer almayan devletlerin tehditlere açıklığı, kırılabilirlikleri sürecek; hazırlıklı devletler, lider bloklar içinde yer alacaktır⁹⁸.

Dünyanın Amerika, Avrupa, Asya olmak üzere üç büyük bloka ayrılacağı yönündeki Russell’ın öngörülerinde isabet vardır. II. Dünya Savaşı’nın ardından dünyanın üç bloka ayrılmakta olduğunu⁹⁹; herhangi bir blokta yer almamış, hammadde ve kaynak yönünden zengin devletlerin, bu kaynaklara ihtiyaç duyanların tehdidi altında olduğunu söylemek mümkündür.

Özellikle 2003 II. Körfez Savaşı, güçlü devletlerin, zayıf devletler üzerinde yaratacağı

⁹⁰ AKÇT’yi kuran Paris Antlaşması, AET’yi ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu’nu (AAET) kuran Roma Antlaşmaları.

⁹¹ GÜNUĞUR, s.106-107.

⁹² AKÇT’nin ekonomik alanda ulaştığı başarı, diğer alanlarda entegrasyon ve siyasal bütünleşme fikrine ivme kazandırmış; ekonomik bütünleşmenin ardından AAET ve AET kurulmuş, 1967 Birleşme (Füzyon) Antlaşması’yla AKÇT’nin ve diğer iki topluluğun yürütme organları birleşmiş; 1993’te Maastricht Antlaşması’yla topluluk AB adını almıştır. ÇAYHAN, s.44.

⁹³ AB’ye üye devletlerin tamamı Euro alanında değildir; bkz. The Official Website of The European Union, “What is The Euro Area?”, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/what-euro-area_en (Erişim Tarihi: 26.07.2021)

⁹⁴ T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: “Avrupa Birliği Antlaşması”, <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf> (Erişim Tarihi: 26.01.2021)

⁹⁵ İngiltere, tek pazarın ve gümrük birliğinin tarafı olmaya devam etmektedir. The Official Website of the European Union: “Questions and Answers on the United Kingdom’s Withdrawal from European Union on 3 January 2020”, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_104 (Erişim Tarihi: 26.01.2021)

⁹⁶ ÖZMAN, s.76.

⁹⁷ RUSSELL/RUSSELL, Endüstri Toplumunun Geleceği, s.74.

⁹⁸ YENAL, Serkan: “Savaş Kavramının Dönüşümü: 1. ve 2. Körfez Savaşı Örneğinde Hibrit Savaşların İncelenmesi”, Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, 30(1), Haziran 2020, s.101, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1173696> (Erişim Tarihi: 02.01.2021).

⁹⁹ Gevşek Bölgesel Bloklar hakkında bkz. GIPLIN, Robert: Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası, (Çeviren: DURAN, Murat/OKTAY, Selçuk/CEYHAN, M. Kadir/POLAT, Gürkan), Kripto Yayınları, Ankara 2011, s.481-485.

tehdidin ve kaynak çatışmalarının tipik örneğidir¹⁰⁰. ABD'nin, BM kurallarına ve uluslararası hukukun genel ilkelerine *-pacta sunt servanda* (ahde vefa)- uymadığı konusunda görüş birliği vardır¹⁰¹. Yalın ve tipik bir 'güç' mücadelesi niteliğindeki ABD saldırısı¹⁰², karşısında, uluslararası düzeyde etkili bir eylem, söylem bulmamış; uluslararası hukuk *güçlü* karşısında etkisiz kalmıştır. 11 Eylül sonrası süreç göz önüne alındığında, realizm veya Hobbesçu geleneğin, sahnenin merkezinde olmasa da güncel literatürde ve uygulamada hâkim olduğu söylenebilir¹⁰³.

Uluslararası hukukun, *de facto* güçlüyü bağlamadığını, güçlüyü koruduğunu yahut güçlü lehine sessiz kaldığını gösteren örnekler bulmak için, henüz insan haklarının, hukuk devletinin yerleşmemiş olduğu II. Dünya Savaşı öncesine gitmeye gerek yoktur. Yahudi ve Ruanda kıyımlarının ardından, insan hakları hukukunun geliştiği, bireyin uluslararası hukukun süjesi kabul edildiği, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS), Soykırım Sözleşmesi'nin yürürlükte olduğu, AİHM'nin UAD'nin Uluslararası Ceza Divanı'nın kurulduğu, BM ve NATO'nun faaliyet gösterdiği dönemlerde dahi, uluslararası hukukun sessiz, mağduriyetlerin adil tazmininde etkisiz kaldığı örneklere rastlamak mümkündür.

BM'nin başta beş daimî üyesi olmak üzere, üye devletlerin, BM Anlaşması'nın pozitif hükümlerine uygun hareket etmediğini ortaya koyan çok sayıda örnek verilebilir: Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali (1979), İsrail'in Filistin'i ve komşu devletlerin bir kısım topraklarını işgali (1967), ABD'nin Irak'ı işgali (2003) bunlardan bazılarıdır. Anılan örneklerdeki tipik saldırganlık durumlarına rağmen BM, uluslararası hukuku ve ortak güvenlik mekanizmalarını uygula(ya)mamıştır¹⁰⁴. Yine Hocalı katliamı, Srebrenitsa soykırımı bunun tipik örnekleridir.

Uluslararası hukukun ve insan hakları hukukunun *de jure* geliştiği II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Avrupa'da yaşanmış en büyük katliam ve hukuki düzeyde kabul edilmiş ilk ve tek soykırım olması açısından önem arz eden Srebrenitsa soykırımı¹⁰⁵ karşısında UAD'nin, AİHM'nin verdiği kararlar, uluslararası hukukun etkisizliğini ortaya koymak bakımından incelemeye değerdir. Srebrenitsa'da yaşananlar karşısında devletlerin ve uluslararası örgütlerin sessizliği ile; Srebrenitsa soykırımında sağ kalanların ve ölen yakınlarının adil tazmin talepleri hakkında verilen ulusal ve uluslararası mahkeme kararları birlikte tahlil edildiğinde, uluslararası hukukun etkisizliği görülür.

UAD'nin soykırımı kabul etmesi ancak hiçbir devleti ve uluslararası örgütü sorumlu

¹⁰⁰ YENAL, s.100.

¹⁰¹ "If we examine the literature on putative US ambivalence or hostility toward international law, we find occasional claims that the US has failed to comply with international legal rules that it had accepted as binding, most notably with respect to the use of force (*ius ad bellum*, e.g., the invasion of Iraq in 2003, and other military actions including the mining of Nicaraguan harbors and the invasion of Grenada in the 1980s, the bombing of Kosovo [together with its NATO allies] in 1999, and the use of unmanned aerial vehicles to kill suspected terrorists) and international humanitarian law (*ius in bello*, including the treatment, and suspected torture, of prisoners; the denial of Geneva Convention rights to Taliban and al Qaeda detainees; and the accidental killing of civilians in US military actions around the world)." POLLACK, Mark A.: "Who Supports International Law, And Why?: The United States, The European Union, And The International Legal Order", International Journal of Constitutional Law, 13(4), October 2015, p.873-900, <https://academic.oup.com/icon/article/13/4/873/2450819> (Erişim Tarihi: 05.09.2020)

Uluslararası hukukun ABD'nin çıkarlarını koruduğu hakkında diğer bir çalışma için bkz. PICCONE, Ted: "Why International Law Serves U.S. National Interests". The Justice Stephen Breyer Lecture Series on International Law, April 2017, <https://www.brookings.edu/research/why-international-law-serves-u-s-national-interests/> (Erişim Tarihi: 10.09.2020).

¹⁰² GÖZEN, Ramazan: "Uluslararası İlişkilerde Güç ve Adalet", Muhafazakar Düşünce Dergisi, 4(15), 2008, s.223, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/muhafazakar/issue/55767/763369> (Erişim Tarihi: 13.03.2021).

¹⁰³ BAYLIS, John: "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", Uluslararası İlişkiler Dergisi, 5(18), 2008, s.85, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39260/462353> (Erişim Tarihi: 07.03.2021).

¹⁰⁴ GÖZEN, "Uluslararası İlişkilerde Güç ve Adalet", s.218-219.

¹⁰⁵ Srebrenitsa soykırımı, Yugoslavya iç savaşında, BM'nin Srebrenitsa'yı güvenli bölge ilan etmesine, Hollanda askerlerinin varlığına karşın, Sırp birimlerin saldırısı esnasında yaşanan, binlerce sivil kadın çocuk Bosnalımlı ölümüyle sonuçlanan olaydır.

tutmaması¹⁰⁶; bunun yanında ne UAD¹⁰⁷'nin ne ulusal mahkemelerin¹⁰⁸ ne de AİHM¹⁰⁹'nin soykırım mağdurları lehine maddi/manevi tazminata hükmetmesi dikkat çekicidir. Srebrenitsa soykırımı karşısında uluslararası hukukun ulaştığı sonuç özetle şudur: Soykırım vardır, sorumlu devlet yoktur¹¹⁰; mağdurlar vardır, tazminat yoktur.

Öyle görünüyor ki, anılan örnekler özelinde, *idealizm* iddiasında olan uluslararası örgütlere rağmen ne savaş, eşitsizlik önlenememiş ne de uluslararası hukuk adil tazmin taleplerine karşılık verebilmiştir. Mevcut modernist paradigma, uygulamalar ve buna dayalı kurum, kural ve ilkelerin yarattığı sistem, *ikna edici düzeyde*¹¹¹, anlamlı bir idealizm üretmemiştir¹¹². Bunun yanında 1648'e dayanan Vestfalyan egemen eşitliğin günümüzdeki ana sembolü iddiasında olan BM'nin yapısı ve işlevinin de bu ideali karşılayamadığını¹¹³; BM Güvenlik Konseyinde veto yetkisiyle donatılmış daimî üyelerin sahip olduğu ayrıcalığın "eşitler, daha eşitler, daha da eşitler" sistemi yarattığını not etmek gerekir¹¹⁴.

Anılan örnekler, uluslararası hukukun etkisizliği tezini güçlendirmiştir. Ancak Russell, eşitsizlik, uyumsuzluk, savaşların sebebini, sadece hammadde ve kaynakların paylaşımına bağlayarak yanılmıştır. Ulusçuluk yahut ırkçılık da II. Dünya Savaşı ardından yaşananları açıklamaya yetmez. Srebrenitsa'da Boşnakların, Hocalı'da Azerilerin, II. Körfez savaşında Irak halkının, Çin'de Uygur Türklerinin ölümünün, dahası IŞİD vb. örgütlerin terörünün *tek sebebi* kaynaklara ulaşmak değildir. Ulusçuluk, kaynak ihtiyacı gibi unsurların yanı sıra, örtülü de olsa "din" unsuru¹¹⁵, uluslararası hukukun etkisizliğinde, eşitsizlik ve şiddette belirleyici bir etken

¹⁰⁶ UAD, Bosna Hersek/Sırbistan Karadağ kararında, Srebrenitsa'da Bosnalı Müslüman grubu kısmen yok etme özel kastıyla (*dolus specialis/specifis intent*), VRS örgütü eylemlerinin soykırım niteliğinde olduğuna *ancak* eylemlerin hukuku/fiilen devlete bağlanamayacağından devletin soykırımdan sorumluluğunun doğmayacağına karar vermiştir (UAD Kararı: Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), General List No. 91, 26.02.2007, p.390-395 <http://www.icj-cij.org/files/case-related/91/091-20070226-JUD-01-00-EN.pdf> (Erişim Tarihi: 01.08.2017). Kararın tahlili için bkz. DEMİR, Hande Seher: Ermeni Meselesinin Hukuki Boyutu, Adalet Yayınevi, Ankara 2018, s.370.

¹⁰⁷ UAD'nin, mağdurların adil tazmin talebi hakkındaki kararı dikkat çekicidir. UAD, Sırbistan Karadağ'ın suç engelleme ve suçluları cezalandırma yükümlülüklerini ihlal ettiğine *ancak* maddi tazminatın uygun bir tazmin olmayacağına, *soykırımın varlığı yönünde verilen kararın, başvuranın tatmin talebini zaten karşıladığına* karar vermiştir. (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro, p.462-463.) DEMİR, s.370.

¹⁰⁸ UAD kararının ardından, soykırım mağdurları adil tazmin taleplerine devam etmiş; soykırımda yakınlarını kaybedenler tarafından kurulan Srebrenitsa Anneleri Vakfı ve soykırımında hayatta kalan kişiler, 2007'de Hollanda mahkemelerinde, Hollanda ve BM aleyhine dava açarak, tazminat talep etmiştir¹⁰⁸. Hollanda yargısı, Hollanda'nın soykırımı engelleme yükümlülüğünün bulunmadığına, BM aleyhindeki iddialar hakkında yargı yetkisinin bulunmadığına karar vermiştir. AİHM Kararı: Stichting Mothers of Srebrenica and Others/Netherlands, App.No. 65542/12, 11.06.2013, p.54,85.

¹⁰⁹ Soykırım mağdurları AİHM'ye başvurarak BM'ye tanınan yargı bağımsızlığının ve Hollanda yargı kararlarının, AİHS m.6'da korunan mahkemeye erişim haklarını ihlal ettiğini (Stichting Mothers of Srebrenica and Others/Netherlands, p.112); ayrıca Hollanda'nın, tüm suçlamaları yargı bağımsızlığına sahip BM'ye devretmesinin AİHS m.13'de korunan etkili başvuru hakkını ihlal edildiğini iddia etmiştir(p.113). AİHM, BM hakkındaki iddiaları değerlendirmeye yetkili bir yargı mercisinin bulmadığını kabul etmiş(p.163); ancak BM'ye tanınan yargı bağımsızlığının, mahkemeye erişim hakkını ihlal etmediğini; eylem ve ihmallerine yönelik iddiaların BM tarafından çözüme kavuşturulmamasının Hollanda'nın sorumluluğunu doğurmayacağına belirterek (p.165) başvuruyu kabul edilemez bulmuştur. AİHM, BM'nin yargı bağımsızlığına sahip olduğunu (p.147-148.); bu bağımsızlığın meşru bir amaca hizmet ettiğini, oranısız olmadığını (p.169-170.) ifade etmiştir. Karar değerlendirilmesi için bkz. Demir, s.372.

¹¹⁰ Bunun yanında, Bosna-Hersek'te ve özeld Srebrenitsa'da yaşanan olaylarla ilgili suç isnat edilen gerçek kişilerin *bireysel cezai sorumluluğuna* dair yargılama yapan Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi, 1993-2017 yılları arasında yüz altmış bir davaya bakmış, doksan kişi için mahkûmiyet kararı vermiştir. ÇAKIRCA, Burak: "Uluslararası Hukukun Eksik Uygulanışına Bir Örnek: Bosna-Hersek'te Uluslararası Toplumun Müdahaleleri", Akademik İncelemeler Dergisi, 15(2), 2020, s.585, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/790009> (Erişim Tarihi: 24.07.2021).

Bireylerin eylemleri bireysel cezai, hukuki sorumluluk doğururken, idare ve hükümet edenlerin eylemleri devletin soykırımdan sorumluluğunu doğurur; Srebrenitsa soykırımında, bireylerin eylemleri devlete bağlanamayacağına, devletin sorumluluğunun doğmayacağına karar verilmiştir. DEMİR, s.303.

¹¹¹ NATO'nun Kosova'ya müdahalesi gibi olumlu örnekleri not etmek gerekir. 1999'da şiddetlenen Kosova sorunu, Kosova Kurtuluş Ordusu(UÇK) tarafından yürütülen harekatlara Sırbistan'ın sert karşılığı, ardından NATO'nun Sırbistan'a havadan müdahale etmesi, karadan müdahale tehdidi neticesinde, Sırp güçlerinin Kosova'dan çekilmesi ve NATO Barış Gücü'nün Kosova'ya girmesi olayları çerçevesinde cereyan etmiştir. Ardından BM Güvenlik Konseyi, Kosova'da, BM himayesinde bir sivil güvenlik varlığı tesis etmiş; etnik temizlik durmuş, sığınmacılar ve yerinden edilenler geri dönmüştür. BAYILLIOĞLU, Uğur: "Uluslararasılaşmış Kosova Mahkeme Sistemi", AÜHF, 62(2), 2013, s.409-410, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1811/19110.pdf> (Erişim Tarihi: 31.07.2021)

¹¹² GÖZEN, s.125.

¹¹³ Gönlübol'a göre örgütün, "egemen eşitlik" iddiası gerçeklere ters düşmektedir. GÖNLÜBOL, s.514-515.

¹¹⁴ DENK, s.180.

¹¹⁵ Dünyada yükselen islamofobi hakkındaki şu görüşleri belirtmek gerekir:

olarak karşımıza çıkar.

Uluslararası arenada “uluslararası şiddet tekeli”ne sahip BM Güvenlik Konseyi, 1990’lı ve 2000’li yıllarda özellikle Müslüman topluluklar ve/veya Afrikalı mağdurlara yönelik kitlesel kıyımların yaşandığı kriz bölgelerinin birçoğunda, insani müdahale yetkisini kullanmak yerine, sessiz kalmayı veya müdahale etmekte geç kalmayı tercih etmiştir. Konsey, Ruanda kıyımına (1994), Srebrenitsa soykırımına (1992-1995), Çeçenistan’daki etnik temizlik ve devlet terörüne (1994-96;1999-2009), 1991’de Cezayir askeri darbesi sonrası sivillere yönelik devlet terörüne (1991-2002), Suriye’de sivillere yönelik devlet terörüne (2011-) seyirci kalmıştır. Bu insani kriz bölgelerinden -iç savaş gerekçesiyle- uzak duran Konsey, devletler ve/veya paramiliter gruplarca işlenen insanlık suçları karşısında, insani müdahale kapsamında harekete geçebilecekken

Avrupa’da islamofobi araştırmaları yapan, İslam Konferansı Örgütü ve diğer uluslararası kuruluşların raporları, Avrupa ve ABD’de İslam ve Müslümanlara karşı ayrımcılığa, hoşgörüsüzlüğe dayalı yeni bir ırkçılık olan islamofobinin ortaya çıkarak büyümesi konusunda dünyayı uyarmıştır. “*Sadly, in recent years the reports of the Organization of the Islamic Conference and other international organizations, including Western institutions monitoring Islamophobia in Europe, have warned the world of the emergence and continued growth of Islamophobia, a new form of racism in Europe and the United States based on discrimination and intolerance of Islam and Muslims.*”. ESPOSITO, John L./KALIN, İbrahim: Islamophobia: The Challenge of Pluralism in the 21st Century, Oxford University Press, New York 2011, p.viii.

ABD ve Avrupa’da yayılan islamofobi konusunda şu ifadeler dikkat çekicidir: Büyük devletler, varlıklarını sürdürmek için şiddete ihtiyaç duyar; modern dönemde bu şiddet ırksal bir karakter kazanmıştır. Bazı akademisyenlere göre islamofobi, biyolojik değil kültürel ırkçılık meselesidir; bedensel farklılıklardan ziyade kültürel (kıyafet, ritüeller, diller vb.) farklılığı hedef alır. 1979 İran devriminden bu yana, ABD dış politikası için Ortadoğu, ABD’ye ve müttefik İsrail’e karşı direnen sorunlu bir bölge kabul edildi. “İslami tehdit” fikri, ABD yönetici seçkinlerin kolektif bilinçaltı haline geldi; Avrupa’da, yeni bir ideolojik düşman inşa etmek için kullanıldı. ABD ve Avrupa’da kök salan “sorun bizim siyasetimiz değil onların kültürüdür” paradigması; Arapların fanatik olduğu, Müslümanlığın şiddete meyilli olduğu ön kabulü üzerine inşa edildi. Bu paradigmanın, Filistin ulusal hareketini, işgale karşı direniş kabul etmemesi doğaldı. “Terörizm”, “aşırılıkçılık”, “radikalleşme” kelimeleri, Müslümanları fanatik şiddetle ilişkilendirmek için seçici kullanıldı; Müslümanlara yönelik şiddet normalleştirildi. ABD islamofobisine göre Müslüman muhalefetin siyasetten arındırılması; “İslam” ile “Batı” arasındaki kültürel çatışmanın doğal gereğidir; Afganistan, Irak, Pakistan, Filistin, Somali, Yemen vb. bölgelerde yaşanan şiddet olağandır. Emperyalist dış politikalara kılıf sağlamak amacıyla, batılı seçkinler tarafından “Müslüman tehdidi” fikri üretildi; bu fikri destekleyen sistematik ve bilinçli raporlar, analizler yayımlandı. Müslüman karşıtı ırkçılık sadece bir dizi fikir değildir; ulusal ve uluslararası uygulamalarla somutlaşmıştır; “Teröre Karşı Savaş” döneminde oldukça etkili şekilde kullanılmıştır. “*All empires require violence to sustain themselves. In modern times, that violence always takes on a racial character.(p.35) ... For some scholars, Islamophobia is a matter of cultural racism, as opposed to biological racism; it attaches to signs of cultural difference rather than visible bodily differences.(p.38) ... Since at least the 1979 Iranian revolution, the US foreign policy establishment has regarded the Middle East as the most troublesome territory in its mental map of the world, a region where resistance to empire seems to be especially strongly felt, particularly against the US key regional ally, Israel. As such, a belief in an ‘Islamic threat’ has become a kind of collective unconscious of the US ruling elite. In the final years of the Cold War and its aftermath, the European colonial legacies of Orientalism were drawn on as a repository of myths to construct a new ideological enemy (Saïd, 1978). Rather than see the Palestinian national movement as rooted in a struggle against military occupation, it has been more convenient to think that Arabs are inherently fanatical: in other words, the problem is ‘their’ culture, not ‘our’ politics. With the War on Terror, that rhetoric was applied to Muslims as a whole: their religion seen as somehow especially prone to violence. The vocabulary of ‘terrorism’, ‘extremism’ and ‘radicalisation’ is selectively applied in order to system-atically associate Muslims with fanatical violence. The US government’s own violence – torture, drone strikes, military occupations and so on – could then be more easily normalised. The US Islamophobia thus involves, among other things, the depoliticisation of Muslim opposition to empire, a culturalist naturalising of conflict between ‘Islam’ and the ‘West’, and a dehumanising legitimisation of violence against Muslims, producing a vast death toll in Afghanistan, Iraq, Pakistan, Palestine, Somalia, Yemen and elsewhere.(p.35) ... On this view, ideas of a Muslim threat have been systematically and consciously circulated by Western ruling elites in order to provide cover for imperialist foreign policies. Prima facie evidence for such an analysis can easily be found in the discourses emanating from neoconservative think tanks and Islamophobic propagandists and their influence on media discourse (Bail, 2012). And it is possible to demonstrate that neoconservatives believe in the need to invent enemies as a way to bind society together, that their alliance with the Israeli right means Islam is a plausible candidate for this role and that their ideas about Islam have been propagated by a US Islamophobia industry funded with at least \$40 million between 2001 and 2009.(p.39-40) ... This points to the way that anti-Muslim racism is not just a set of ideas but also inheres in state practices, both domestically and internationally. (p.43) KUNDNANI, Arun: “Islamophobia as Ideology of US Empire”, (Edited By: MASSOUMI, Narzanin/MILLS, Tom/MILLER, David): What Is Islamophobia?: Racism, Social Movements and the State, Pluto Press, London 2017, p.35-48.*

While modern racism is of a completely different character than the xenophobic and prejudicial attitudes held in medieval Europe, not least because the modern nation-state has been able to institutionalise racist practices in ways that far exceed those of earlier societies, there are precursors to the current ideological construction of the Muslim as enemy that demonstrate that contemporary Islamophobia is part of a much longer, albeit contradictory, historical lineage. In particular, the idea of Islam as inherently violent, whose origins lie in the Crusades, has been drawn upon quite effectively in the era of the War on Terror.(p.54) KUMAR, Deepa: “Islamophobia and Empire: An Intermestic Approach to the Study of Anti-Muslim Racism”, (Edited By: MASSOUMI, Narzanin/MILLS, Tom/MILLER, David): What Is Islamophobia?: Racism, Social Movements and the State, Pluto Press, London 2017, p.49-73.

geçmemiştir. Konsey, 2002’de Doğu Timor’u bağımsızlığa götüren kararları birbiri ardına almış; bu türden bir gayreti, ne Filistin topraklarının İsrail işgalinden, ne de Azeri topraklarının Ermeni işgalinden kurtarılması için göstermiştir. Saldırı/saldırganlık olarak tanımlanabilecek barış ihlâli durumlarında birbirine zıt tutumlar sergileyen Konsey, örneğin 1990’da Irak’ın Kuveyt’i işgalinde derhal toplanıp uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye düşürdüğünden hareketle işgale son vermek amacıyla art arda etkili kararlar alırken; 2006’da İsrail’in Lübnan’a saldırısı karşısında sessiz kalmış akabinde İsrail saldırganlığını açıkça kınamaktan kaçınmış; Etiyopya’nın Somali’yi işgaline seyirci kalmıştır. Barışı tehditten ne anlaşılacağı konusunda, Konsey’in kullandığı, denetlenmesi zor geniş takdir yetkisindeki tutarsızlık, Konsey’in güvenilirliğini zedeleyerek meşruiyetine gölge düşürmektedir.¹¹⁶

Son tahlilde, uluslararası düzeyde kaydedilen, organik ve fonksiyonel gelişmeler, büyük ölçüde Russell’in öngörülerine uygun seyretmiştir. Dünyada blokların kurulması yönünde gelişmeler yaşanmış, kaynakların ortak kullanımı, ortak savunma politikaları, gümrük birlikleri, serbest ticaret bölgeleri gibi konularda devletler arası iş birliği güçlenmiştir. Lakin ulaşılan sonuç, Russell’in umduğu barış, eşitlik idealini sağlamaya yetmemiştir.

Bertrand Russell’in çözüm önerilerinin savaşları sonlandıracağı düşüncesi bir kenarda saklı tutularak, esasen savaşların perde arkası boyutlarının paylaşımından kaynaklanan soruna indirgenerek izah edilemeyecek kadar karmaşık olduğu ifade edilebilir; bunların yanı sıra önerilen federal devlet yapılanmasının çözüm olabileceğini düşünmek, ‘iyimser’ bir yaklaşım olarak da görülebilir.

Kurulan uluslararası örgütlere ve insan hakları antlaşmalarına rağmen, devletleri yöneten beşerî iradenin popülistliği, güç ve egemenlik anlayışları, ulusal çıkarlar, dinî yaklaşımlar, küresel sermayenin amaçları; soykırım, şiddet ve eşitsizlik üretmeyi sürdürmüştür. Uluslararası hukuk uygulayıcılarının, güçlü karşısında sessiz, ‘koruma çemberine girmeyenler’ karşısında etkisiz tutumu günümüzde halen sürmektedir. Bu olgu karşısında;

Realistler şöyle diyecektir:

• *Bu beklenen bir sonuçtur*; zira uluslararası barış, hukuk, eşitlik, paylaşım bir ‘ütopyadır’. Uluslararası organizasyonlar, idealist amaçlara hizmet etmez. Anarşi, bakidir. Kuvvet, mücadele ortamında güç sahibi olmayan yok olur; bardak boştur.

İdealistler ise şöyle diyecektir:

Bu beklenen bir sonuçtur; zira organik ve fonksiyonel yönlerden uluslararası alanda ulaşılan düzey halen ‘ideal’ değildir. Bireylerin, toplumların, devletlerin iş birliğiyle kuracağı uluslararası düzen, kalıcı eşitlik ve barış sağlayabilir; bardak doludur.

¹¹⁶ Tüm paragraf için bkz. ARAL, Berdal: Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Eşitsizlik, Seta Yayınları, Ankara 2013, s.18-19

KAYNAKÇA

- AİHM Kararı: Stichting Mothers of Srebrenica and Others/Netherlands, App.No. 65542/12, 11.06.2013.
- ALTIOK, Metin: “Uluslararası Sermayenin Krizi, Hegemonya Savaşları ve Türkiye”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 4(12), 2005, s.151-173. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/69851> (Erişim Tarihi: 11.01.2021).
- ARAL, Berdal: Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Eşitsizlik, Seta Yayınları, Ankara 2013, https://books.google.com.tr/books?id=NoDHAqAAQBAJ&pg=PA17&lpg=PA17&dq=bm+g%C3%BCvenlik+konseyi+cebri+icra+yetkisi&source=bl&ots=Y2gCTlndMR&sig=ACFu3U1aUqXXtRfIRJ11legvaezAfwL_w&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKewjLnPGZrabyAhXCgf0HHT9kBqIQ6AF6BAGLEAM#v=onepage&q&f=false (Erişim Tarihi: 12.08.2021).
- ARMAOĞLU, Fahir: 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 14. Bası, Alkım Yayınevi, İstanbul 2004.
- Avrupa Birliği Resmî Web Sitesi: “Genişleme ile İstikrar ve Ortaklık Sürecine İlişkin Konsey Kararları Genel İşler Konsey Toplantısı Brüksel, 18 Haziran 2019”, <https://www.avrupa.info.tr/sites/default/files/2019-06/rev-Council%20Conclusions-18%20June%202019-TR.pdf> (Erişim Tarihi: 23.07.2021).
- BAYLIS, John: “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, 5(18), 2008, s.69-85, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39260/462353> (Erişim Tarihi: 07.03.2021).
- BAYILLIOĞLU, Uğur: “Uluslararasılaşmış Kosova Mahkeme Sistemi”, AÜHFD, 62(2), 2013, s.407-440, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1811/19110.pdf> (Erişim Tarihi: 31.07.2021).
- CARRUBBA, Clifford James/GABEL, Matthew Joseph: “Courts, Compliance, and the Quest for Legitimacy in International Law”, Theoretical Inquiries in Law, 14(2), 2013, p.505-542, <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/thinla14&collection=journals&id=517&startid=517&endit=554> (Erişim Tarihi: 01.10.2020).
- CORDESMAN, Anthony H.: “The Middle East and War With Iraq”, Center for Strategic and International Studies, November 2001, https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/media/csis/pubs/011130_cord%5B1%5D.pdf (Erişim Tarihi: 02.01.2021).
- ÇAKIRCA, Burak: “Uluslararası Hukukun Eksik Uygulanışına Bir Örnek: Bosna-Hersek’te Uluslararası Toplumun Müdahaleleri”, Akademik İncelemeler Dergisi, 15(2), 2020, s.561-596, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/790009> (Erişim Tarihi: 24.07.2021).
- ÇAYHAN, B. Esra: “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye”, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, (3), 2002, s.42-55, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423868927.pdf> (Erişim Tarihi: 03.01.2021).
- ÇINAR, Burak: “İkinci Dünya Savaşı’nda Kırım Yarımadası’na Düzenlenen Harekâtlar ve Kırım’ın Stratejik Değeri”, Tarih Araştırmaları Dergisi, 38(66), 2019, s.528-564, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/829430> (Erişim Tarihi: 22.07.2021).
- DEMİR, Hande Seher: Ermeni Meselesinin Hukuki Boyutu, Adalet Yayınevi, Ankara 2018.
- DENK, Erdem: Uluslararası Örgütler Hukuku: Birleşmiş Milletler Sistemi, 2. Bası, Siyasal Kitapevi, Ankara 2019.
- ERSOY, Eyüp: “Realizm”, (Derleyen: GÖZEN, Ramazan): Uluslararası İlişkiler Teorileri, 2. Bası, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.165-196.
- ESPOSITO, John L./KALIN, İbrahim: Islamophobia: The Challenge of Pluralism in the 21st Century, Oxford University Press, New York 2011.
- FALK, Richard A.: Status of Law in International Society, Princeton University Press, Princeton, New Jersey 1970.
- GIPLIN, Robert: Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası, (Çeviren: DURAN, Murat/OKTAY, Selçuk/CEYHAN, M. Kadir/POLAT, Gürkan), Kripto Yayınları, Ankara 2011.
- GÖNLÜBOL, Mehmet: Uluslararası Politika: İlkeler-Kavramlar-Kurumlar. 6. Baskı, Siyasal Yayınevi, Ankara 2014.
- GÖZEN, Ramazan: “Uluslararası İlişkilerde Güç ve Adalet”, Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 4(15), 2008, s.209-229, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/muhafazakar/issue/55767/763369> (Erişim Tarihi: 13.03.2021).
- GÖZEN, Ramazan (Derleyen): Uluslararası İlişkiler Teorileri, 2. Bası, İletişim Yayınları, İstanbul 2017.
- GÜNÜĞÜR, Haluk: “Avrupa Birliği Hukukunun Uluslararası (Supranasyonal) Niteliği”, ATAUM Yayınları, 30 Yıl Armağanı, Ankara 2018, s.105-128, <http://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/209/2018/12/Gunugur-30.-Yil-Armagani.pdf> (Erişim Tarihi: 25.07.2021).
- HEPAKTAN, C.Erdem: “Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve Türkiye’nin ŞİÖ ile Gerçekleştirdiği Dış Ticaretin Analizi”, MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 15(4), 2017, s.395-410, Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/395870> (Erişim Tarihi: 10.08.2021).
- HOROWITZ, Irving Louis: “Bertrand Russell on War and Peace”, Science&Society, 21(1), Winter 1957, p.30-51, https://www.jstor.org/stable/40400481?seq=1#metadata_info_tab_contents (Erişim

- Tarihi: 21.01.2021).
- HUGHES, Matthew: “Logistics and the Chaco War: Bolivia versus Paraguay, 1932-1935”, *The Journal of Military History*, 69(2), 2005, p.411-437, <http://www.latinamericanstudies.org/bolivia/chaco-war.pdf> (Erişim Tarihi: 22.07.2021).
- HÜSEYNOV, Fuad: “Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Oluşumunun Hukuki Boyutları”, *AÜHFD*, 52(4), 2003, s.387-401, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/280/2544.pdf> (Erişim Tarihi: 05.02.2020).
- İktisadi Kalkınma Vakfı: “Avrupa Birliği: Tarihçe”, https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=28 (Erişim Tarihi: 09.06.2020).
- KESKİNSOY, Ömer: *Anayasa ve Türk Anayasa Hukuku*, 5. Bası, Monopol Yayınları, Ankara 2020.
- KOCAKENAR, Mustafa: “Amerikan Dış Politikasında İdealizm Realizm İlişkisi: Çatışma mı İşbirliği mi?”, *Türkiye Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 2015, [https://tasam.org/Files/Icerik/File/%C3%87at%C4%B1%C5%9Fma_m%C4%B1_%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi_mi_Amerikan_D%C4%B1%C5%9F_Politikas%C4%B1nda_%C4%B0dealizm_Realizm_%C4%B0li%C5%9Fkisi_by_Mustafa_Kocakendar_S.docx_9194f400-8b77-4b7f-9aa3-7411ce9f0bf4_\(1\).pdf_a8eefa47-79c7-43d5-96be-997a9b805ba1.pdf](https://tasam.org/Files/Icerik/File/%C3%87at%C4%B1%C5%9Fma_m%C4%B1_%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi_mi_Amerikan_D%C4%B1%C5%9F_Politikas%C4%B1nda_%C4%B0dealizm_Realizm_%C4%B0li%C5%9Fkisi_by_Mustafa_Kocakendar_S.docx_9194f400-8b77-4b7f-9aa3-7411ce9f0bf4_(1).pdf_a8eefa47-79c7-43d5-96be-997a9b805ba1.pdf) (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- KUMAR, Deepa: “Islamophobia and Empire: An Intermestic Approach to the Study of Anti-Muslim Racism”, (Edited By: MASSOUMI, Narzanin/MILLS, Tom/MILLER, David): *What Is Islamophobia?: Racism, Social Movements and the State*, Pluto Press, London 2017, p.49-73.
- KUNDNANI, Arun: “Islamophobia as Ideology of US Empire”, (Edited By: MASSOUMI, Narzanin/MILLS, Tom/MILLER, David): *What Is Islamophobia?: Racism, Social Movements and the State*, Pluto Press, London 2017, p.35-48.
- MASSOUMI, Narzanin/MILLS, Tom/MILLER, David (Edited By): *What Is Islamophobia?: Racism, Social Movements and the State*, Pluto Press, London 2017.
- NAFTA: North American Free Trade Agreement Article 101, <http://www.nafta-sec-alena.org/en/view.aspx?x=343&mtpID=122> (Erişim Tarihi: 05.01.2011).
- OKYAR, Onur: “Yükselen Güç Çin”, <https://dokumen.tips/documents/yuekselen-guec-cin.html> (Erişim Tarihi: 11.01.2021).
- VAROL, Fatih: “Dünyada Serbest Bölgeler”, (Editör: ORTAKARPUZ, Metehan): *Küresel Ekonomide Özel Ekonomik Alanlar; Serbest Bölgeler ve Lojistik Köyler*, 1. Baskı, Eğitim Yayınevi, Konya 2020, s.47-66, https://www.researchgate.net/publication/350106480_Dunyada_Serbest_Bolgeler (Erişim Tarihi: 22.07.2021).
- ÖZDEMİR, Haluk: “Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme”, *AÜSBFD*, 63(03), 2008, s.113-144, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/article/42660> (Erişim Tarihi: 13.03.2021).
- ÖZMAN, M. Aydoğan: “Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller”, *AÜHFD*, 21(1), 1964, s.53-121, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/632383> (Erişim Tarihi: 15.12.2020).
- PICCONE, Ted: “Why International Law Serves U.S. National Interests”. *The Justice Stephen Breyer Lecture Series on International Law*, April 2017, <https://www.brookings.edu/research/why-international-law-serves-u-s-national-interests/> (Erişim Tarihi: 10.09.2020).
- POLLACK, Mark A.: “Who Supports International Law, And Why?: The United States, The European Union, And The International Legal Order”, *International Journal of Constitutional Law*, 13(4), October 2015, p.873-900, <https://academic.oup.com/icon/article/13/4/873/2450819> (Erişim Tarihi: 05.09.2020).
- RENAN, Ernest: *Ulus Nedir?*, (Çev. YAVAŞ, Gökçe), Pinhan Yayıncılık, İstanbul 2016.
- RUSSELL, Bertrand: “Bertrand Russell on Essentials for a Stable World”, *Population and Development Review*, 18(3), September 1992, p.549-553, https://www.jstor.org/stable/1973658?seq=1#metadata_info_tab_contents (Erişim Tarihi: 20.01.2021).
- RUSSELL, Bertrand/RUSSELL, Dora: *Endüstri Toplumunun Geleceği*, 1. Bası, (Çev. ÖLÇER, Melih), Bilgi Yayınevi, Ankara Mayıs 1979.
- RUSSELL, Bertrand: “Justice in War Time”, *Studies: An Irish Quarterly Review*, 5(19), Sept 1916, p.476-478, https://www.jstor.org/stable/25701056?seq=1#metadata_info_tab_contents (Erişim Tarihi: 20.01.2021).
- RUSSELL, Bertrand: “1958: Only World Government Can Prevent The War Nobody Can Win”, *Bulletin of the Atomic Scientists*, 76(6), 2020, p.359-362, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00963402.2020.1847482> (Erişim Tarihi: 20.06.2020).
- RUSSELL, Bertrand: *Siyasal İdealler*, 1. Bası (Çev. HARMANCI, Mehmet), Say Yayınları, İstanbul Aralık 1996.
- STIGLITZ, Joseph E.: *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı*, (Çeviren: TAŞÇIOĞLU, Arzu/VURAL Deniz),

- Alfa Yayım, İstanbul 2018.
- SÜMER, Gültekin: “Stratejik İşbirliği ve Stratejik Ortaklık Kavramlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış”, Ege Akademik Bakış, 10(2), 2010, s.671-698, <https://ideas.repec.org/a/ege/journal/v10y2010i2p671-698.html> (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı: “Amerikan Devletleri Örgütü (ADÖ)”, <https://www.mfa.gov.tr/amerikan-devletleri-orgutu.tr.mfa> (Erişim Tarihi:26.07.2021).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı: “Türkiye-AB İlişkileri”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-iliskileri.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 09.02.2021).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: “Avrupa Birliği Antlaşması”, <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf> (Erişim Tarihi: 26.01.2021).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: “Avrupa Birliğinin Tarihçesi”, <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=105> (Erişim Tarihi: 01.09.2020).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: “Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Önemli Tarihler (1959-2019)”, <https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/kronoloji-trkce-ocak2020.pdf> (Erişim Tarihi: 19.01.2021).
- T.C. Ticaret Bakanlığı: “ABD-Meksika-Kanada Anlaşması ile Öngörülen Değişiklikler”, <https://ticaret.gov.tr/blog/ulkelerden-ticari-haberler/meksika/abd-meksika-kanada-anlasmasi-ile-ongorulen-degisiklikler> (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- The Official Website of Free Trade Area of The Americas – FTAA: http://www.ftaa-alca.org/View_e.asp (Erişim Tarihi: 22.07.2021)
- The Official Website of Free Trade Area of The Americas – FTAA: “The Preparatory Process 1994-1998”, http://www.ftaa-alca.org/View_e.asp#STRUCTURE (Erişim Tarihi: 05.01.2021).
- The Official Website of The ASEAN: <https://asean.org/> (Erişim Tarihi 22.07.2021).
- The Official Website of The Council of the EU and the European Council: “EU-Turkey leaders' meeting in Varna (Bulgaria), 26 March 2018 Main Results”, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2018/03/26/> (Erişim Tarihi: 23.07.2021).
- The Official Website of The Department of Homeland Security U.S. Customs and Border Protection: “North American Free Trade Agreement”, <https://www.cbp.gov/trade/nafta> (Erişim Tarihi: 11.02.2020).
- The Official Website of The European Union: “Questions and Answers on the United Kingdom’s Withdrawal from European Union on 3 January 2020”, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_104 (Erişim Tarihi: 26.01.2021).
- The Official Website of The European Union, “What is The Euro Area?”, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/what-euro-area_en (Erişim Tarihi: 26.07.2021).
- The Official Website of The Organization of American States: “Our History”, http://www.oas.org/en/about/our_history.asp (Erişim Tarihi: 26.07.2021).
- The Secretariat Canada-Mexico-United State: “Canada-United States-Mexico Agreement (CUSMA)/United States-Mexico-Canada Agreement (USMCA)”, <https://can-mex-usa-sec.org/secretariat/agreement-accord-acuerdo/index.aspx?lang=eng> (Erişim Tarihi: 11.01.2021).
- UAD Kararı: Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), General List No. 91, 26.02.2007, <http://www.icj-cij.org/files/case-related/91/091-20070226-JUD-01-00-EN.pdf> (Erişim Tarihi: 01.08.2017).
- YENAL, Serkan: “Savaş Kavramının Dönüşümü: 1. ve 2. Körfez Savaşı Örneğinde Hibrit Savaşların İncelenmesi”, Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, 30(1), Haziran 2020, s.85-110, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1173696> (Erişim Tarihi: 02.01.2021).
- YEŞİLBURSA, Behçet Kemal: “Geçmişten Günümüze Irak Meselesi”, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 29(2), 2009, s.1315-1343, <https://www.meridyenmunazara.org/wp-content/uploads/Irak-Genel-Tarih.-O-1.pdf> (Erişim Tarihi: 11.01.2021)